Сяргей Грахоўскі

Табе зайздросціць сонца

Вершы

Дзяржаўнае выдавецтва БССР
Рэдакцыя мастацкай літаратуры
Мінск
1963

ВЕРА

КАЛЯНДАР

Перада мной настольны каляндар.
Успамінаю дні, сустрэчы, даты,
І я, нібыта часу уладар,
Заместа будняў бачу толькі святы.

Чырвонай фарбай мечу кожны дзень
У маі, ліпені і ў жніўні,
І чую, як ступаюць па градзе
І як бушуюць радасныя ліўні.

Іграе ў трубах срэбраны аркестр,
Грыміць па даху выбеленай хаты,
І яблыні, як тысячы нявест,
Куды ні глянь, спяшаюцца на свята.

Дачушка, плацце белае надзень—
Хіба ж не свята цёплы майскі дзень?

Гартаю каляндар наадварот,
І кожны дзень жыве са мною побач —
То зарыпіць вазамі ля варот,
То жытам зазвініць вышэйшай пробы,

То волжскаю плацінай загудзе,
То паляціць у бездані сусвету,
То яблыкам даспелым упадзе,
То зноў адправіць новую ракету,

Пастукаецца радасным лістом,
Атуліць светлай ласкай маладосці
І на світанні прыйдзе ў кожны дом
Найлепшым другам і чаканым госцем,

То жаніха у сваты прывядзе.
Хіба ж не свята кожны новы дзень?

Гартаю каляндар. Мінаюць дні,
Пражытыя, але заўжды жывыя:
У вокнах загараюцца агні,
Сыходзяцца дарогі крыжавыя

І не разыдуцца, агні не дагараць,
Пад іх святло збяруцца нашы дзеці
І нас ні ў чым не будуць дакараць,
Бо мы жывём не дарам на планеце.

Сваёй любові шчодрыя дары
Мы аддаём, не ведаючы меры,
І кожны дзень ва ўсе календары
Увойдзе датай мужнасці і веры.

Зямля імчыцца з захаду на ўсход.
Хіба ж не свята кожны новы год?

Ідуць, ідуць наступныя гады,
А колькі іх у кожнага ў запасе?
Напэўна, столькі, каб мае сляды
Убачылі на Месяцы і Марсе.

Напэўна, хопіць сілы, каб дажыць
І ўсё зрабіць, накрэсленае намі,
І песню самую найлепшую зладжыць
Аб нашай тройчы здзейсненай праграме

Гартаю каляндар. За годам год
Ідуць гады у год васьмідзесяты:
На полюсе растаў адвечны лёд,
І ўся зямля сваё святкуе свята.

Унучка, плацце белае надзень:
Сягоння свята. Свята кожны дзень.

Лістапад 1961 г.

ЗЯЛЁНАЯ КНІГА

Я з маленства чытаю зялёную кнігу,
Як отаронкі, гартаю лугі і палі,
Што шумяць, шапацяць і гамоняць паціху
І складаюць адвечную песню зямлі.

Я гляджу на зялёнае рослае жыта,
На крутыя мурожныя ў лузе стагі
І сябе папракаю, што многа пражыта,
А куды ні зірнеш — застаюцца даўгі.

Колькі я не ўзараў, не скасіў, не пасеяў,
Колькі я не праклаў пуцявін і дарог,
І не вытаптаў сцежак па золкай расе я,
А за сорак гадоў колькі вытаптаць мог!

Можа рана адбіўся ад поля і дому,
Не паверыў сапраўднаму лесу свайму,
Можа песні мае не патрэбны нікому,
Можа толькі спяваю сабе аднаму.

Я сябе вінавачу, суджуся з сабою,
Я палёгкі ніколі нідзе не прашу
І, не здолеўшы вытрымаць першага бою,
Зноў да раніцы новыя вершы пішу.

30. VIII 1960 г.

ДУБОВЫ ЛІСТ

Стаяць дубровы ў жнівеньскай красе,
Дарогі — у ячменнай пацярусе.
Дубовы ліст, у жылхах і ў расе,
Мне нагадаў абрысы Беларусі.

Яго мая кранаецца рука,
А ён нібыта выкаваны з броні,
І жылка кожная дубовага лістка
Злілася з кожнай жылкай на далоні.

1962 г.

НАЧЛЕГ

Ці многа патрэбна старому каню?
Наскубся і спутаны стаў ля агню.
Касцёр дагарае, і прысак ачах,
Агеньчык мільгае у цьмяных вачах,
На доўгую грыву раса асядае,
І нават чуваць, як трава маладая
З зямлі прабіваецца, цёплай і волкай,
І пахне сасоннік празрыстаю смолкай.
Курыцца туман над палянай лясною,
І дрэмлецца добра у лесе вясною.
На цёплым кажусе, на першым начлезе,
Мне сніцца — лясун на алешыну лезе,
Трымае ў руках сукаватую палку
І з возера кліча дадому русалку.
У лёгкім тумане, пад месяцам сінім,
Яна адгукаецца крыкам гусіным,
На бераг выходзіць, расчэсвае косы,
А з іх, нібы ягады, падаюць росы.
Скаціліся росы, як дзве журавіны,
На белыя грудзі знаёмай дзяўчыны,
І голас знаёмы я чую спрасоння,
Што піць паскакалі да возера коні.
Я вочы расшлюшчыў — ля дзікай ігрушы
Бялявыя косы начлежніца сушыць.
— Каму ты у сне усміхаўся сягоння? —
Пытае яна і глядзіць з-пад далоні.

1958 г.

ПЕРШАЕ КАХАННЕ

Я першую каханую сваю
Не зваў на «ты», не цалаваў, не песціў,
Я рады быў, што побач пастаю,
І сам не свой ішоў на тое ж месца,

Дзе толькі што смяялася яна,
Дзе толькі што яе ляжалі рукі.
І першага кахання навіна
Была пачаткам радасці і мукі.

Я сніў яе, а потым, як у сне,
Убачыў: каля нашага паркана
Яна ішла, мінаючы мяне,
Не бачачы, што побач закаханы.

Яна прайшла, як сонечны прамень,
Над часам, над разлукай, над вайною.
У самы цяжкі і суровы дзень
Яна была, здавалася, са мною.

Я думаў: ёй заўжды семнаццаць год,
Яна у сне ўяўлялася такою,
Што ад вачэй любы растане лёд
І сэрца больш не будзе мець спакою.

І вось сустрэў каханую сваю:
Знаёмы твар, але патухлі вочы;
Не, гэта не яна, яе не пазнаю,
Як вершы, што пісаў мінулай ноччу.

1958 г.

* * *

Усё ў тваёй душы — і радасць, і туга,
І смех, і боль, і ласкі, і дакоры,
То іскаркі ў вачах, то мітульга
Трывожных дум або салодкай зморы.

А прыцемкам асеннім кожны раз
Ты рукі ціха мне кладзеш на плечы,
І мроіцца, што нават позні час
Не сцёр пачуццяў першае сустрэчы,

Ды толькі сэрца нельга ашукаць,
Хоць ты маўчыш, стрымаўшы хваляванне.
Хоць і пяеш, а хочаш адшукаць
Адказ на ўсе трывогі і пытанні

І расказаць аб клопатах сваіх,
Аб мітусні і дробязных турботах.
Ты хоць сягоння прамяняла б іх
На лёс дзяўчынкі у кірзовых ботах,

Каб толькі зноў спачатку ўсё пачаць,
Жыць на вадзе, на хлебе і павідле,
Каб вечары на вуліцы страчаць,
Каб золкія світанні не абрыдлі.

Калі б ты зноў спачатку ўсё прайшла,
Каго б ты выбрала, каго б ты абмінула?
Каго б сагрэла промнямі святла,
Каму б руку ласкава працягнула?

Чаго ж маўчыш? Я ведаю, што ты
Не рада ні спакою, ні дастатку,
А каб вярнуць мінулыя гады,
Ты пачала б ізноў усё спачатку.

Ізноў прайшла б са мною след у след
І сцежкі, і шырокія дарогі,
Каб у жыцці усё было як след —
І смех, і боль, і шчасце, і трывогі.

14. V 1961 г.
Кіславодск

ЗАЙЗДРАСЦЬ

Па начах жаніхі і нявесты
То вартуюць чужыя пад'езды,
То шукаюць у скверы прытулку,
То блукаюць па цёмным завулку.

Іх не дождж і не золкія ночы
Заганяюць у цемень, а вочы,
Што глядзяць з недаверам, што судзяць,
Што каханне юначае студзяць.

Кожны вечар у мокрай алеі
Нехта шэпча, цалуецца, млее
Ад гарачай салодкае стомы.
Потым разам стаяць каля дома
І ніяк развітацца не могуць.
Вось нявеста кусае пазногаць
І на вокны глядзіць час ад часу,
Дзе калючыя цені альясу,
Дзе цяпло стометровай кватэры
І цыратай аббітыя дзверы,
Дзе фіранкі і фікусы ў пыле,
І карціны у рыначным стылі,
Дзе сталы і серванты з арэху
І не чутна ні песень, ні смеху,
Дзе «Здароўе» — адзіны часопіс,
І «шпіёнскі» зачытаны опус.
Хоць і люстры гараць і таршэры,
Кожны вечар тут змрочны і шэры.
Ды спакою начальніка траста
Не зайздросцяць жаніх і нявеста.

Ім бы той вунь маленькі пакойчык,
Што на год адчыняецца двойчы
(На Кастрычнік і Першага мая,
Калі пыл пакаёўка сцірае).

Ім бы толькі настольную лямпу
І акно без адзінае плямкі,

Чарцяжамі завалены стол,
І высокую светлую столь,
І праменьчыкі ранняга сонца,
Ледзяную ваду у калонцы,
Ім бы стос непрачытаных кніг,
Ім бы радасць адну на дваіх,
Ім бы, змораным, разам упасці
У абдымкі спякотнага шчасця,
Запрасіць бы паўгорада ў госці
На ўрачыстасць сваёй маладосці.
Ім прыйдзецца на дужыя плечы
Узяць і радасць і боль чалавечы...

Вось ідуць маладыя на плошчу,
Я гляджу ім услед і зайздрошчу.

11. X 1962 г.

* * *

Жыццё часамі мачахай было:
Сляпіла вочы, шчокі секла,
То праз чысцілішча вяло,
То зноў кідала нас у пекла.

А я не здаўся, не зачах,
Не набрыняў атрутай злосці,
Таму і сёння у вачах
Гарэць іскрынкі маладосці,

Таму так прагна я люблю
Жыццё, людзей.
І веру свята:
Што не паспеў зрабіць — зраблю
І пражыву другую рату.

1962 г.

ВЕРА

Ул. Мяжэвічу

Ты помніш калючыя сінія зімы?
Ты помніш глухія сігналы адбою?
Ты помніш разлукі?
І толькі Радзіма
Была неразлучна са мной і з табою.

Здавалася, ўсё засталося ў мінулым,
І мы анікога на свеце не мелі,
Мы клікалі... Ноч азывалася гулам,
І белыя сосны ў трывозе нямелі.

Мы трацілі ўсё да апошняе ніткі,
І толькі ніколі не трацілі веры,
Мы чулі здалёку, як білі зеніткі
І білася сцюжа ў настылыя дзверы.

Нам сніліся часта гудкі паравозаў,
Дарога на фронт і свінцовыя буры,
Мы марылі разам прайсці, як Матросаў,
Апошнія крокі к чужой амбразуры.

Ніхто не паслухаў, ніхто не паверыў,
І дзеці забыліся нашы імёны...
Ад рання да ночы грымелі сякеры
І падалі наўзніч бярозы са звонам.

Нас бачылі толькі глухія дарогі,
Сляды замяталі суровыя зімы.
Мы ў дні адступлення і ў Дзень Перамогі
Былі неразлучны з табою, Радзіма.

Бо верылі ў праўду тваю неадступна,
Таму і жылі і любілі без меры
Трывогі, салюты і дзень твой наступны,
І сілу тваёй непадкупнае веры.

1 лістапада 1961 г.

* * *

Мы ўсё пазналі і прайшлі —
Пакуты, радасці, трывогу,
І жменьку роднае зямлі
Заўсёды бралі у дарогу.
Тае зямлі, што поіць нас,
Што пахне росамі і хлебам,
Тае зямлі, што не аддасць
Нікога ў крыўду без патрэбы.
Зямлі, што не даруе здрад,
Што ад няпраўды халадзее,
Што і ў пару вялікіх страт
Не траціць лепшыя надзеі.
Надзея ратавала нас,
І мы яшчэ мацней любілі
Сваю зямлю ў той грозны час,
Калі трывогу пратрубілі.
І на дарогах Калымы
Мы свята помнілі прысягу,
І верылі заўсёды мы
Жывому ленінскаму сцягу.

1961 г.

СЛОВЫ

Над намі словы уладараць.
Мы чуем і гаворым іх.
Яны то здружаць, то пасвараць,
То шчасце дзеляць на дваіх.
Бо словы розныя бываюць.
Адны — агню стрымаюць шквал,
Другія словы забіваюць
Усё жывое напавал.
Ад слова сэрца халадзее,
Праходзіць сон і забыццё,
Ад слова рушацца надзеі,
Ад слова свеціцца жыццё.
Ад слова вырастаюць крылы,
А ў сэрцы стукае любоў,
Ад слова прыбываюць сілы.
Дык не шкадуйце шчырых слоў!
А здатным толькі на дакоры,
Умельцам словамі грымець,
Каб не прыносіць людзям гора,
Было б найлепей анямець.

27. IV 1962 г.

БЫЛЫЯ ХЛАПЧУКІ

У кожным з нас яшчэ жыве хлапчук,
Вясёлы, шчыры і ласкавы,
Хоць пасівеў і вылез чуб
І кожны дзень чакаюць справы.
Мы ж вызначылі дні прыёму,
Тлусцець патрохі пачалі
І ў госці і з гасцей дадому
Не ходзім самі па зямлі.
Не пазнаём старога друга,
Забылі матчына імя,
А як прыйдзецца часам туга,
Дык тут ужо і я не я.
Баімся студзеньскага ветру,
На дзверы вешаем замкі,
За дзень не больш як дзесяць метраў
Так-сяк праходзім нацянькі.
А каб агонь душы не згас,
І не для славы, а для справы
Няхай жыве у кожным з нас
Хлапчук вясёлы і ласкавы.

1961 г.

* * *

Нельга ні забыцца, ні адкласці
На наступны, на прыёмны дзень
Нечае маленечкае шчасце,
А самому знікнуць, быццам цень,
Праз другія дзверы на нараду,
Дзе і без цябе ваду стаўкуць
І спакойна ў доўгую шуфляду
Радасць чалавечую замкнуць.
Нельга абысці і адмахнуцца
Ад чужой трывогі і бяды,
Нельга не пачуць, як сэрцы б'юцца,
Як змаўкаюць сэрцы назаўжды.
Можа, ўзяўшы сэрца пад апеку,
Можна адагнаць адчаю цень.
Чалавек павінен чалавеку
Радасці прыносіць кожны дзень.

Красавік — май 1962 г.

* * *

Ты, мабыць, добра ведаеш сама,
Што ні ў дарозе, ні ў сваім пакоі
Мне без цябе ні радасці няма,
Ні шчасця, ні ратунку, ні спакою.

А прыйдзе ж дзень, і нехта з нас дваіх
Адзін у адзіноце застанецца.
Напэўна ты.
                    І ўжо да рук маіх
Ніколі больш ніхто не дакранецца,

Ім больш не дацягнуцца да пяра,
Не сціснуць руку другу пры сустрэчы,
І гора, як няўмольная гара,
Твае прыцісне вузенькія плечы.

Ніхто цябе не выйдзе сустракаць
Ні ў летні дождж, ні ў лютаўскую замець,
І толькі часам будзе дакараць
Надоўга патрывожаная памяць,

Што не паспела нешта расказаць,
Што нечага спытаць не мела часу,
Што ўжо канца з пачаткам не звязаць
І не прыпомніць нечага адразу.

Але пакуль жывецца — будзем жыць,
Задумваць не на дні, а на стагоддзі,
Каханнем і сяброўствам даражыць
Пры сонечнай і ветранай пагодзе,

І ўсё, што трэба выказаць,— сказаць,
Нічога не забыцца, не адкласці,
Сустрэчнаму дарогу паказаць,
А час надыдзе — на хаду упасці.

31. III. 1962 г.

БЯССМЕРЦЕ

Ці забываецца навек,
Калі сканае чалавек?
Па-мойму, не,
Па-мойму, ў свет
Вядзе заўжды ягоны след.
Яго няма, а ён жыве
У даўняй песні і ў траве,
У цвеце веснавых садоў
І сто і тысячу гадоў.
Няхай яго няма між нас,
Няхай імя закрэсліў час,
А ён жыве ў маёй крыві
І мне загадвае: «Жыві
І за сябе і за мяне,
Каб соль трашчала на спіне,
Каб рукі стомаю гулі,
Каб песні кожны дзень былі».

Я п'ю бярозавік густы
З таго надрэзу, што і ты
Калісьці піў у даўні век,
Мой прашчур, добры чалавек.
І нада мной шумяць лісты
Прысадаў, што дагледзеў ты,
Галінку кожную і сук
Сагрэў цяплом шурпатых рук.

Гудуць пад коламі масты,
Дзе перакінуў кладку ты,
Красуюць жыта і авёс,
Што ты за пазухай прынёс
На ляды ў даўнюю вясну —
На колішнюю цаліну.

Ты ставіў хаты, дровы сек,
Мой дзед, рабочы чалавек,
Не шкадаваў ні рук, ні жыл —
Ты ўсё умеў, ты прагна жыў,

Твае сагрэлі мазалі
Пясчынку кожную зямлі.
Ідуць гады, шумяць гады,
Твае ж не сцерліся сляды.
Ты прагна жыў, жывеш, жыві
Крывінкай у маёй крыві.

А нашы ўнукі ўспомняць нас
На віражах касмічных трас.
Так у бяссмерце, з веку ў век,
Ідзе рабочы чалавек.

1962 г.

* * *

Баліць душа за кожнага калеку.
Сляпога праз ручай перавяду,
Бязногага сустрэну чалавека
І кланяцца гатовы на хаду.

Ідуць на мулкіх мыліцах салдаты
Апошняе сусветнае вайны,
А я пакутую, нібыта вінаваты,
Што за мяне пакутуюць яны.

З іх, мабыць, сніцца кожнаму начамі
Над полем сонца і на градах мак,
І дзеўчына з вільготнымі вачамі,
Што толькі з ім танцуе кракавяк.

Ім часта сніцца голас камандзіра
І зыркі бляск каля чужой ракі...
Таму хачу, каб дзве мае рукі
Заўсёды працавалі за чатыры.

12. IV 1962 г.

НОЧ НА ПЛОШЧЫ ПЕРАМОГІ

Сыходзяцца ваенныя дарогі
Ля вечнага агню, на плошчы Перамогі.
Сціхае горад, а жывыя сведкі
Вяртаюцца з далёкае разведкі.
Крыж-накрыж грудзі ў кулямётных лентах
Заслонаўцы сыходзяць з пастамента,
У маскхалатах, белыя як здані,
Спяшаюцца на новае заданне.
А снег ляціць, і колкі вецер вые,
Стаяць да раніцы на плошчы вартавыя,
Схіліўся камандзір каля агня,
Ён чуе тупат вернага каня,
І высякаюць іскры капыты,
Гудуць пад імі плошчы і масты.
Захутаныя замеццю і сцюжай,
Ідуць услед за Вераю Харужай
Па Ленінскім праспекце к абеліску
Падпольшчыкі і Обаля і Мінска.
Ідуць танкісты энскага палка
І лётчыкі, што ў небе спапялелі,
Што дапісаць нявесце не паспелі
Апошняга галоўнага радка.
Гарыць агонь, і завіруха вые,
Ідуць па плошчы юнакі жывыя,
Разведчыкі, сапёры, партызаны,
Яны яшчэ не кончылі вайны,
Пакуль яшчэ баляць старыя раны,
Байцамі застаюцца і яны.
А на світанні па праспектах Мінска
Ідзе мой сын і партызан кубінскі,
Стаяць на плошчы і глядзяць штодня,
Як б'ецца сэрца вечнага агня.

10—13. XII 1961 г.

ПАЛЕСКІЯ РЭКІ

Мне сняцца начамі палескія рэкі —
Струмень і Стыр, Стаход і Лань, і Цна
Па іх нібыта шлях з вараг у грэкі
Ізноў праклала звонкая вясна.

Да цнотнай Цны ніяк не падступіцца
Пі нацянькі, ні напраскі, ні ўброд,
І Лань, нібыта грозная ільвіца,
Накінуцца гатова на Стаход.

А Прыпяць настыраецца са Стырам,
Струмень, як мора грознае, гудзе,
І вербы нахіліліся над вірам,
Схаваўшыся па плечы у вадзе.

Зліліся рэкі ўсе ў адно разводдзе,
Шумяць, іскрацца, пеняцца, гудуць,
А ўжо дзядзькі на белым параходзе
Пра сенажаці гутарку вядуць.

Спадзе вада, і травы забуяюць,
Зашамацяць мурожныя стагі.
Куды ні глянеш, без канца і краю —
Зарэчныя, прырэчныя лугі.

Яшчэ туман курыцца над вадою
І бакены падміргваюць здаля,
А мне здаецца — пахам сырадою
Набракла ўся палеская зямля.

Я чую салаўёў каларатуру,
Гудуць паводкай Прыпяць і Стаход,
І на світанні у туманны Тураў
Прыходзіць першы белы параход.

1961 г.

ЯШЧЭ ЎСЕ ТРЫВОГІ НЕ ПРАЙШЛІ

Часамі нас хвалюе драбяза
І глупства нам «трагедыяй» здаецца:
То набяжыць гарачая сляза,
То ў сэрцы след надоўга застанецца,

Што не назвалі і тваё імя
Ў маленечкай газетнай справаздачы,
І самалюбства слізкая змяя
І дзень і ноч адразу перайначыць;

Што прэмію да свята не далі
І тры пустых білеты ў латарэі,
Што зноў дажджы падворак залілі,
А ў хаце слаба грэюць батарэі.

Вось так сваю разменьваеш душу
І тым жывеш, што крыўдзішся і лаеш
Бюро пагоды, дрэнную шашу
І толькі «фельетончыкі» чытаеш.

А ты зірні: на першай паласе
Радкі звіняць, нібы удары гонга,
І ліхаманка Бельгію трасе
Ад навальніцы, што не моўкне ў Конга.

У гэтую хвіліну недзе там
У юнака крывёй дыміцца рана.
Ён сцяг свабоды перадаў братам,
Прыкрыўшы целам залежы урана.

Ён не аддасць сваёй святой зямлі
Тым, што трызняць пра атамныя войны.
Юнак сканаў, каб іншыя жылі,
Каб дзеці гадаваліся спакойна.

Прыслухайся, на ўсе бакі зірні,
І ссохнуцца ад хвалявання губы,
Калі убачыш Афрыку ў агні,

Калі пачуеш голас новай Кубы.

Яшчэ усе трывогі не прайшлі,
Яшчэ не ўсе развязаныя рукі,
Яшчэ жывуць на свеце каралі
І каты Гітлера, і Кайзеравы ўнукі.

Разменьвацца на дробязі не час!
Нам трэба жыць і памятаць пра гэта,
Каб не было трагедый больш у нас,
Каб іх не знала нашая планета.

1961 г.

Я ДУМАЮ АБ ШЧАСЦІ

Ужо буслы збіраюцца у вырай,
Курлыкаюць у небе жураўлі...
Пра што б ні думаў я,
я думаю аб міры,
Аб шчасці і спакоі на зямлі.

Я думаю пра першых касманаўтаў,
Што павядуць да зораў караблі,
Я думаю, што самым лепшым святам
Сустрэча з імі будзе на зямлі.

Я думаю пра Кішынёў і Рыгу —
Сяброў усіх у госці запрашу,
І перад імі, як жывую кнігу,
Адкрыю насцеж сэрца і душу.

Я думаю, што ўстану заўтра рана
І ў промнях чыстай восеньскай зары
Ізноў убачу вежавыя краны
І Салігорска першыя капры.

Я думаю, як проста і яскрава
На цэлы свет у наш адказны час
Старэйшы сын Савецкае дзяржавы
Сказаў аб тым, што думаў кожны з нас

Знаёмы голас я лаўлю ў эфіры,
Праводжу у сузор'і караблі.
Пра што б ні думаў я,
я думаю аб міры
Аб шчасці і спакоі на зямлі.

27 верасня 1960 г.

РАБІНАВАЯ НОЧ

Максіму Танку

Маланка б'е і ўпоперак і ўдоўж
І ўспыхвае, нібы сухое сучча,
Грукоча гром, і спорны дождж
Між небам і зямлёю ніткі суча.

Рыпяць сівыя сосны на касе,
Кіпіць і вые ўспененая Нарач,
І пласкадонку лёгкую нясе
Ці ў вір, ці ў Гатавічы нанач.

Плывуць у змроку рыбакі,
А дождж сячэ бязлітасна і тупа.
Глядзяць хлапцы у розныя бакі,
Ды не відно ні Мядзеля, ні Купы.

Над Нараччу — рабінавая ноч:
Бушуюць хвалі, дождж і навальніца.
Куды ні павярні, куды ні збоч,
Нідзе не стаць, нідзе не прыпыніцца.

Да раніцы не разбярэш ніяк,
Ад берагу ты блізка ці далёка...
І вось агеньчык, быццам бы маяк,
Замільгацеў у цемры адзінока.

На вёслы налягаюць рыбакі,
А неба рэжуць вольтавыя дугі,
І зіхацяць ад свежае лускі
На хлопцах курткі, як кальчугі.

У пласкадонцы б'юцца шчупакі,
Маланкі, як зялёныя ракеты...
Не спяць такою ноччу рыбакі,
Не спяць сапраўдныя паэты.

1. X 1960

РЭЧАНЬКА

За снамі сны плылі кругамі,
Ляжаў на шыбах ночы цень,
Але няўпэўненыя гамы
Мяне будзілі кожны дзень.

Над столлю нехта невядомы
Грымеў ад рання да начы,
І я заўжды спяшаўся з дому
Хутчэй упрочкі уцячы.

Няўмелыя хадзілі рукі
Па клавішах то ўніз, то ўверх,
І пакалечаныя гукі
Будзілі наш увесь паверх.

Але надоечы нясмела,
У ранішнім трывожным сне,
Ледзь чутна «Рэчанька» звінела
І закалыхвала мяне,

Іскрылася і булькатала,
Лілася і плыла, плыла;
Здавалася, што рассвітала
У доме ад яе святла.

Здавалася, трымцяць стракозы
У хвалях чэрвеньскай смугі,
І пахнуць мятаю пракосы
І — цёплым жвірам берагі...

І ўсё замоўкла нечакана,
Усё прайшло, нібыта ў сне,
А на падворку, ля паркана,
Ляжаў вільготны цёплы снег,

Прытоптаны, у цёмных крапках
(Відаць, не доўга праляжыць).

І я угледзеў — з нотнай папкай
Дзяўчынка сцежкаю бяжыць.

Цяпер я разам да прыпынку
Хаджу заўсёды, крок у крок,
З маленькай тоненькай дзяўчынкай,
Яе даслухаўшы урок.

1962 г.

ЗІМА

Закітавала вокны зранку,
Капусту ссекла да цямна
І вышыла за ноч фіранку
На шыбах цёмнага акна.

Платы і веснічкі пабеліць,
Усе калюжыны зашкліць
І за аселіцай пасцеле
Палотны зрэбныя бяліць.

А на дасвецці сырадою
У вёдры звонкія налье
І свежай, чыстай, маладою
Нячутна пройдзе па сяле.

Празрыстым пухам галубіным
Усе дарогі замяце
І сокам спелае рабіны
Палоску ў небе правядзе.

1962 г.

ЛАСІНЫ СЛЕД

На досвітку па хрусткай стыні,
Паміж алешын і асін,
Страсаючы рагамі іней,
Ідуць мацёрыя ласі

І ловяць мяккімі губамі
Тугія парасткі альхі.
Над пасівелымі гарбамі
Ляціць слупамі снег сухі.

На досвітку у лесе ціха,
Курыцца сіняя імгла,
Але трывожная ласіха
Угору вушы падняла.

І прыхіліўшыся да вецця,
Глядзіць за снежныя валы,
Здаецца ёй, што свішча вецер
У варанёныя ствалы.

І лес, і снег у чыстых зорах,
У срэбных пацерках — кусты,
Але ласіха чуе шорах
І кожны скрып за тры вярсты.

Завея замяла дарогі...
Якочуць недзе ганчакі,
Закінуў лось на спіну рогі,
Бяжыць ласіха ў хмызнякі.

Праз буралом і крутаяры,
Шарпак ламаючы таўсты,
Яны ў гушчар ляцяць у пары
І ў кроў збіваюць капыты.

Гарачы след у змроку тоне.
З густое снежнае імглы
Шуміць шалёная пагоня,

І свішча вецер у ствалы.

Дыміцца сцежка колкім снегам,
Клубамі сцелецца гання...
Азваўся лес тужлівым рэхам,
І ўсё замерла. Цішыня.

Адразу стала пуста ў лесе,
Смала іскрыцца на кары,
І толькі след на стылым снезе
Гарыць палоскаю зары.

3—5. XII 1961 г.

СПАКУСА

Прыйшла пацiху, без дазволу,
Аловак выбiла з рукi
I, як няўмольная назола,
Мяне штурхае пад бакi.

Параскiдала ўсе паперы,
Пазамыкала стэлажы,
Завалай зачынiла дзверы
I кажа: «Трохi паляжы».

Страфа замерла на паўслове,
Ляжыць недачытаны лiст,
Што мне на беларускай мове
Прыслаў балгарскi журналiст.

Пасля, як хлопчыка, раздзела,
Накрыла коўдрай з галавой,
Аблытала душу i цела,
Наводзячы парадак свой.

Чаго прыйшла, адкуль i хто ты?
Ну, што ты маеш да мяне?
Ты бачыш, колькi тут работы
I тэрмiновых спраў, цi не?

Герой не скончанай паэмы
Прыспешвае: «Хутчэй пiшы!»
У сэрца стукаюцца тэмы,
А ты мне шэпчаш: «Паляжы»

Не, я не ўлежу. Вокны насцеж
Ад гулу хай дрыжыць пакой.
Мне трэба людзi, трэба шчасце
I не патрэбен твой спакой.

Паэт — заўсёды на рабоце,
Аж дух займае кожны раз.
Ён не капаецца ў блакноце,

Што накрыж перакрэсліў час!

Ён сам усё пабачыць хоча,—
Паспець усюды за траіх.
Паэт працуе дні і ночы
Без адпускоў і выхадных.

1960 г.

БЯССОННІЦА

Пішу, хвалююся і рады, як дзіця,
Удалай рыфме, вобразу і слову.
Нібыта ў гэтым сэнс майго жыцця,
Нібыта тут усіх асноў аснова.

Хіба ж не так?
Хіба ж не мы з табой
Пазналі свет у словах калыханкі?
Хіба ж без песні мы хадзілі ў бой?
Хіба ж не з песняй мы вадзілі танкі?

І, па лугах туманных ідучы
Асеннім днём ці раніцаю весняй,
У небе жураўліныя ключы
Мы сустракаем і праводзім песняй.

Паэзія без фальшы і прыкрас,
Мяняючы то формы, то адценні,
Жыве і будзе, жыць у кожным з нас
І ў кожным нашым светлым летуценні.

Пішу, а ў памяці і ў сэрцы ажылі
Усе пачуцці, колеры і гукі —
Цвітуць рамонкі і звіняць чмялі.
І толькі словы не даюцца ў рукі.

Шукаю іх і не знаходжу іх,
Жывых, шурпатых, зыркіх, як маланкі...
Ужо і горад зморaны заціх,
Паружавелі белыя фіранкі,

А я пішу, і ўсё здаецца мне,
Што тут няма ні складу, ні парадку.
Калі ж мой верш нікога не кране,
Закрэслю ўсё і ўсё пачну спачатку.

6. XII 1961 г.

НАТХНЕННЕ

Мне ўсе знаёмыя кварталы:
Вось тут вывешваюць «Звязду»
Тут разгружаюць самазвалы,
А там чытаюць на хаду

Заўжды занятыя студэнты
Непаслухмяны сапрамат.
У гэтым скверы, каля стэнда,
Чакаюць вечарам дзяўчат.

А на рагу, за ўзгоркам гэтым
У светлым, сонечным муры
Жывуць прарабы і паэты,
Канструктары і муляры.

Да раніцы не тухнуць лямпы
У ціхім доме ля ракі.
Тут, пэўна, праектуюць дамбы
Знаходзяць рыфмы і радкі.

Да рання неспакойны токар
Над чарцяжамі спіну гне.
Ягонае натхненне токам
Наскрозь пранізвае мяне.

І я пра новыя кварталы
Складаю песню на хаду,
Калі ад вуліцы Купалы
Да плошчы Коласа іду.

1960 г.

ПАВЕРКА

Яшчэ і не развіднела як след,
А ўжо грыміць трамвай на скрыжаванні,
Аўтобусы праклалі першы след
У залатое чэрвеньскае ранне.

Спыняецца аўтобус на рагу,
З кабіны усміхаецца дзяўчынка,
І я, не азірнуўшыся, бягу
Да ціхага суседняга прыпынка.
Адчуўшы сілу добрае рукі,
Заціснуты шырокімі плячамі,
Я паглядаў у розныя бакі
Шчаслівымі і прагнымі вачамі.

Спяшаецца ў далёкі рэйс пілот,
Прараб — на будаўнічую пляцоўку,
Бяжыць хлапец на трактарны завод
І на хаду зашпільвае спяцоўку.
Па новай вуліцы ідзе
І наш аўтобус невялічкі,
Кандуктар з раніцы вядзе
На ўсіх прыпынках пераклічку.

І выклікае кожны раз
Усім знаёмыя імёны,
А мне здаецца, што на нас
Глядзіць Купала задумёны

І Колас шэпча новы верш,
Народжаны ў будзённым гуле,
Здаецца, раіцца ідзеш
Да Чорнага або Бядулі.

Яны, як блізкая радня,
Запісаны у нашы сэрцы,
Мы ўспамінаем іх штодня,
Нібы салдатаў на паверцы.

Красавік 1960 г.

ТАБЕ ЗАЙЗДРОСЦІЦЬ СОНЦА

Тані

Твайму юнацтву пазайздросціць сонца,
І горы упадуць да ног тваіх,
Табе не трэба болей абаронцы,—
Ты абароніш і сябе і іх.

Ад зайздрасці, ад смутку і ад злосці,
Ад чэрствасці, спакусы і хлусні
Па праву непадкупнай маладосці
Ты і сябе і блізкіх барані.

І не прасі ні ласкі, ні апекі,
Ні дапамогі чулае радні.
Ты ж напрасткі пераплываеш рэкі,
Гартуешся на сцюжы і агні.

І не шукай удачы выпадковай,
Што крышыцца і гнецца у руках
Стаптанаю іржаваю падковай,
Пакінутай на збітых бальшаках.

Лаві губамі пругкі вецер мая
І абдымі асмужаны прастор,
Твая рука гарачая трымае
Сцяблінку, што дацягнецца да зор

Ты перайначыш колеры і формы,
Ты выратуеш кволых, ледзь жывых,
А загадаеш — і заціхнуць штормы
І горы упадуць да ног тваіх.

Ты сілу сэрца, розуму і цела
Сваёй зямлі хоць сёння б аддала.
Табе у вочы сонца паглядзела,
Зажмурыўшыся ад твайго святла.

1. III 1962 г.

БЛІЗКІЯ ЗОРЫ

Не ўсё з'яўляецца адразу,
Не ўсё адкрыта на зямлі,
А сёлета у космас трасы
Праз нашы сэрцы пралягі.

У нашу будучыню глянуў
І ўбачыў, пэўна, гэты год
Спакойны Аляксандр Ульянаў,
Калі ўзышоў на эшафот.

А мы пайшлі інакшым шляхам —
Ад барыкад да барыкад
Над ленінскім гарачым сцягам,
Не адступаючы назад.

Бліжэй сягоння сталі зоры,
Бліжэй камуны маякі,
Што ўбачыў камендор з «Аўроры»
Ступіўшы ў новыя вякі.

Хоць і прыходзілася крута,
Адолець мы усё змаглі:
І войнаў горкія пакуты,
І боль, і смерць перамаглі.

Мы падалі, але ўставалі
І не сагнуліся ў бядзе.
А сёння нам з крамлёўскай залы
Адкрыты дзверы ў новы дзень.

Яго чакалі, быццам свята,
Народы нашае зямлі,
І сэрцы ўсіх, як дэлегаты,
На з'ездзе партыі былі.

1961 г.

ТРЫВОГА

Вайны няма, магчыма і не будзе,
Калі зусім не звар'яцее свет,
Вайны няма, а паміраюць людзі
За сотні міль ад выбухаў ракет.
Імкліваю нячутнаю хадою,
Прыкінуўшыся снегам, ці дажджом,
Ці свежаю крынічнаю вадою,
Прыходзіць смерць неспадзявана ў дом.
Яна паўзе у ранішнім тумане
То кропелькай, то чорным павуком,
То плешчацца у Ціхім акіяне
Спалоханым кстовым касяком.
Нябачаным праменьчыкам свідруе
Яна усё жывое навылёт,
Збівае з ног рыбачку маладую,
Спыняе сэрца радасны палёт.
Яна ляціць у снежнай крутаверці,—
Лупатая, сляпая, як сава.
І дзіўна, што дагэтуль востраў смерці
Яшчэ завецца «Востраў Раджжаства».

24. VI 1962 г.
Бухта Находка,

ЦІШЫНЯ

Я слухаю начную цішыню:
Чуваць, як б'ецца сэрца птушаняці
І матылёк да зыркага агню
Ляціць і кружыцца, як на вялікім свяце.
Звініць, звініць начная цішыня,
З ліста на ліст скацілася расінка,
Чуваць — каля апаленага пня
Са скрыпам прабіваецца асінка.
Чуваць, як зоры сінія дрыжаць —
На небе і зямлі такая ціша!
Не хочацца ні думаць, ні зважаць,
Што ў гэты час сейсмограф недзе піша
Крывыя кожнага падземнага штуршка,
Што днём і ноччу кружацца радары,
Што можа застаецца паўвяршка
Да страшнага наступнага удара.
А ўсё чакае сонечнага дня,
Дрыжыць раса, і роўна сэрца б'ецца.
Няхай у ясным небе цішыня
Заўсёды цішынёю застаецца.

Каралішчавічы,
14. V. 1962 г.

ВЫШЫНЯ

ЛЕТУЦЕННІК

Да, я возьму тебя с собою
И вознесу тебя туда,
Где кажется земля звездою,
Землею кажется звезда.
А. Блок

Ён ходзіць вечарамі на спатканні,
Ён слухае Ліста, гуляе ў кракет,
А потым складае да самага рання
Маршруты наступных касмічных ракет.

Усё да апошняй драбніцы знаёма
У цеснай кабіне яго карабля —
Утульна і светла, і цёпла, як дома,
Ды толькі чамусьці трымае зямля.

Трымае, дрыжыць, нібы маці над сынам,—
І хоча паслаць, і шкадуе пусціць,
А ён ужо лічыць не дні, а хвіліны,
Калі развітаецца і паляціць.

Ляціць летуценнік у бездань сусвету,
Туды, дзе гараць Арыён, Казярог,
І нават маленечкай наша планета
Здаецца у замеці зорных дарог,

То знікне, то зоркай маленькай заблiскае,
То песняй, то словам сагрэе здаля,
Такая знаёмая, блізкая-блізкая,
Такая далёкая наша зямля.

Касмічныя сцюжы і слабасць, і стома
Яго не крануць у нямой вышыні.
У цеснай кабіне утульна, як дома,
І свецяць яму у дарозе агні.

Ляціць летуценнік у бездань сусвету,
Спакойна ляціць, без трывог і турбот.
Ён бачыць за мэтаю новую мэту,
За першым палётам — наступны палёт.

Сакавік 1961 г.

СНЫ

Лячу, лячу, маленечкі, бяскрылы,
І ўсё вышэй, усё вышэй хачу —
Займае дух і не хапае сілы:
То падаю, то зноў і зноў лячу.

Крычу ад шчасця, радасці і страху
А гукі заміраюць на губах...
Лячу і не зайздрошчу болей птаху,
Што гнёзды ўе на соснах і дубах.

Усё сцярплю — пакуты, боль і кару
За ўсё жыццём уласным заплачу,
І хоць на крок, але далей Ікара
Пад зорамі і сонцам пралячу.

Унізе знікне хмарка залатая,
Адолею і страх і немату...
Гаворыць маці,— калі ў сне лятаю
Дык значыць і сталею і расту.

ДЗЯЦІНСТВА

У памяці жыве усё да кроплі:
Маленства горкае, баі, дваццаты год,
Бабуля нас хавала у каноплі,
Убачыўшы варожы самалёт.

А мне карцела, выцягнуўшы шыю
І кулачок падняўшы ўвышыню,
Сачыць і слухаць, як ён глуха вые,
І ўслед крычаць: «Пабачыш, даганю

ЮНАЦТВА

Глядзяць у неба прагна вочы,
І сэрца просіцца к агню,
Яно ляцець кудысьці хоча
І адчувае вышыню.

Не ведаю, якія зоры
Мігцяць іскрынкамі ўваччу,
А толькі веру — скора, скора
І я над імі пралячу.

Пакуль узняцца немагчыма
І паляцець яшчэ не час...
Значок Асаавіяхіма
Здаваўся ордэнам для нас.

Юнацтва хлапчукоў чакала
І сотняй клікала дарог,
А ўжо з Масквы Валерый Чкалаў
Ляцеў над полюсам, як бог.

Блакітныя вычэрчваў дугі
Да новых светаў і планет
Вучоны з горада Калугі
Для неіснуючых ракет.

І самалёты, як на свята
Над Краснай плошчаю, гулі...
Бацькі славутых касманаўтаў
Яшчэ бацькамі не былі.

ПЕРШЫ ПАЛЁТ

Да Полацка ўсяго гадзіна лёту,
І я ізноў спяшаюся туды,
Дзе воблакі, як першыя сумёты,
І белыя, як воблакі, сады.

Зялёная зямля ляціць пад намі,
І горад хіліцца, нібыта ў буралом,
А вось ужо і поле з валунамі,
І вёскі, і азёры пад крылом.

Успомнілася першая дарога,
Салёны смак дзіцячае слязы,
Калі прасілі літасці у бога,
Цалуючы старыя абразы.

Плылі аблокі белыя кудысьці,
Парэпалася шэрая зямля,
Ад смагі пазакручвалася лісце,
А літасці не меў прарок Ілья.
Трызнілі з голаду закураныя сёлы,
Засмягла жыта, ссохла сенажаць,
А у царкве ружовыя анёлы,
Здавалася, ад смеху задрыжаць.

Я гэта ўспомніў, можа, недарэчы...
Пілот свідруе хмары напралом,
Яны лажацца на крутыя плечы,
А мы іх рэжам сонечным крылом.

Мы уладарым на зямлі і ў небе,
У нас хапае сонца і вады,
Мы больш ужо не молімся аб хлебе,
Як некалі ў дзіцячыя гады.
Ляцім, ляцім над полем і над лесам,
Задзвінне перакрэсліў самалёт.
На нас глядзіць анёлам сцюардэса
І, як Ілья-прарок, сівы пілот.

1961 г.

СТАЛАСЦЬ

Курыцца пыл над Млечным Шляхам,
Мігаюць Марс і Эрыдан,
Між імі ўрэзаўся з размаху
«Усход» у зорны акіян.
Яшчэ рывок, яшчэ імгненне —
І выйдзе на арбіту ён,
Закон зямнога прыцягнення —
Ужо адменены закон.

Зямля ў блакітным арэоле,
У тонкіх жылках сініх рэк.
Як згустак розуму і волі,
Ляціць савецкі чалавек.
Яго спакойна сэрца б'ецца,
Яму зямныя сняцца сны,
За першым следам след кладзецца
Сярод касмічнай цаліны.

То дзень, то ноч, то зноў світанне,
А ён — у зорнай цішыні,
І першым Сонца прывітанне
Яму прыслала з вышыні.
Яго імя зямля пачула
І ўжо запомніла навек,
Над Рымам, Токіо, Кабулам
Ляціць савецкі чалавек.

Ён родным сынам, братам, другам
Зрабіўся кожнаму з людзей,
За ім і дзень і ноч з Калугі
Спакойны сочыць чарадзей,
Нібы пытае: «Дзе ты, дзе ты?»,
Нібы падлічвае віткі.
А ў неба зноў і зноў ракеты
Ўзлятаюць з Ленінскай рукі.

1961 г.

МАСКОЎСКІ ЧАС

Лётчыкам-касманаўтам
А. Нікалаеву і П. Паповічу

У небе сніліся пілоту
Спакойныя зямныя сны:
Тугая сцежка каля плоту
І шум карэльскае сасны,

Смаловыя масніцы ў хаце,
Сякеры стук і звон пілы,
І устрывожаная маці
У далёкай вёсцы Шаршалы.

Між зор прысніліся пілоту
Кастры на беразе Дняпра...
Звініць будзільнік. На работу
Уставаць і ў космасе пара.

Зацягнуты папругі туга,
Спакой на борце карабля,
Чуваць знаёмы голас друга,
І песня чуецца здаля.

Ляцяць сузор'і і планеты,
З арбіт не сходзячы сваіх,
А ўжо касмічныя ракеты
Даўно нацэлены на іх.

Плыве зямля ў празрыстай сіні
Дзень мільгануў і зноў пагас,
А ў космасе заўжды гадзіннік
Паказвае маскоўскі час.

20. VIII 1962 г.

ІМЯ Ў СЭРЦЫ

ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ

Яшчэ на ўзлессі снег ляжыць,
Але шпакі ужо шчабечуць,
Звіняць да змроку капяжы,
І кроплі падаюць на плечы.

Ідзе вясна, а не адліга,
З вятрамі,ліўнямі, цяплом:
І крыгі крушацца аб крыгі,
А хутка грымне першы гром.

Плывуць над Волгай хмарын
Маланкі тушачы ў вадзе.
Вось у такі вясновы дзень
Радзіўся хлопчык у Сімбірску.

У свет з'явіўся чалавек
З вялікім сэрцам і натхненнем.
І ў дзень ягоны нараджэння
Пачаўся новы светлы век.

1957 г.

НА ВОЛЗЕ

На Волзе непагадзь.
Ляцяць на бераг пырскі,
Над Волгай не змаўкае ветру свіст.
Завулкамі купецкага Сімбірска
Ідзе на стромкі бераг гімназіст.
Яму ад нараджэння дарагая
Вялікая расійская рака.
Ён бачыць, як у змроку дагарае
На тым баку агеньчык рыбака,

Ён бачыць, як у непагадзь і спёку
На узбярэжжах бурлакі снуюць,
І чуе, як над Волгаю шырокай
Тужлівую «Дубінушку» пяюць.
Ён бачыць вочы гнеўныя і шыі
У пісягах ад мулкага ярма.
Яму здаецца, што уся Расія
Прыйшла сюды,
                    а ёй канца няма;

Няма канца і краю цяжкім стратам
І песням пра пакуты і бяду,
Няма канца і тым, што брат за братам
У турмы і на катаргу брыдуць.
Яны праходзяць, скутыя у пары,
З узнятаю высока галавой...
Гарцуюць захмялелыя жандары,
І ляскае затворамі канвой.

Стаіць адзін хлапчук каржакаваты,
І бліскаюць агеньчыкі ў вачах.
Ён паўтарае сам сабе, як клятву:
«Мы адшукаем самы пэўны шлях».
Над Волгаю заняўся золак сіні,
Над Волгай непагадзь, над Волгай ветру свіст.
Глядзіць і бачыць заўтрае Расіі
Пакуль што невядомы гімназіст.

1957 г.

САЛДАЦКІ ХЛЕБ

У салдата груз не цяжкі,
Бо ідзе не на кірмаш —
Скатка, торбачка, біклажка,
Стрэльба, штык і патранташ.

Вось і ўсё яго багацце.
Каптэнармус сухары
Выдае яму не ў хаце,
А на полі ці ў бары.

Не заўсёды ёсць махорка,
Не заўсёды ёсць вада.
Паліняла гімнасцёрка,
Пасівела барада.

Месяц солі ён не бачыў
У Палескай старане,
Хоць яна ў баях гарачых
Выступала на спіне.

Не было калі уцерці
Рукавом крывавы пот.
І не раз у вочы смерці
Ён глядзеў за гэты год.

Біў Дзянікіка, Марусю,
Адмірала Калчака,
А цяпер у Беларусі
Стаў разведчыкам палка.

Ён тут ведаў кожны мосцік
Ад Бярозы да Дзвіны...
Застагналі ягамосці,
Заспяшаліся паны.

Не шукаючы, дзе мелка,
Не пытаючы, дзе брод,
З Мінска, з Глуска, з Рудабелкі

Накаціўся гэты зброд.

А разведчык той, вядомы
З грамадзянскае вайны,
На дзянёк зайшоў дадому,
У мястэчка Кургэ.ны.

Пазбіраліся суседзі,
І суседкі, і дзяды.
Далажыў салдат, што едзе
У Маскву на два гады,

— Трэба трохі падвучыцца,
І таму мяне з палка
Пасылаюць у сталіцу,
Аж у школу ЦВК.

Зажурыліся кабеты:
— Гэта ж госць у нас такі,
А у беднае Альжбеты —
Ані круп, ані мукі.

І панеслі хто што мае:
Скварку, шклянку малака,
Тут і каша прасяная,
Тут і жытняя мука.

Завіхаюцца салдаткі.
Печ гудзе, звіняць нажы.
На сталы нясуць аладкі,
Цеста месяць у дзяжы.

Бохан кмінам пасыпаюць:
Будзе смачны хлеб, круты,
І у печ яго саджаюць
На кляновыя лісты.

Стол накрылі так, як трэба,
Як бывала да вайны.
І запахла свежым хлебам
Над мястэчкам Курганы.

Пасядзелі, паспявалі,
А на золку акурат
Хлеб у торбачку паклалі,
І пайшоў далей салдат.

У салдата груз не цяжкі,
Бо ідзе не на кірмаш,—
Хлеб у торбачцы, біклажка,
Тытуню на тры зацяжкі,
Стрэльба, штык і патранташ.

Дзе пад'едзе, дзе падыдзе,
Дзе задрэмле на траве,
І не болей як за тыдзень
Апынуўся у Маскве.

Тут сустрэлі на вакзале,
Да начальства павялі,
Накармілі і сказалі,
Што служыць яму ў Крамлі.

Ён прыйшоў. Наўкол палацы,
Са сцяной цячэ рака.
У каго б яму спытацца,
Дзе тут школа ЦБК.

А насустрач невысокі
Чалавек якраз ідзе.
Паглядзеў, прыжмурыў вока,
І салдат яму здалёку
Крыкнуў:
— Браце, школа дзе?

Незнаёмы усміхнуўся
І гаворыць на хаду:
— Калі так, дык я вярнуся,
Вас да месца давяду.

Вы адкуль, з якога фронту?..
Што там добрага чуваць?

— Добра ўсё. Шкада, што з контрай
Не далі даваяваць.

Кажуць: «Трэба падвучыцца».
— Так, вучыцца трэба ўсім…
— Але брацца за табліцу
Не з характарам маім:

Гаспадарка ж не ў парадку,
Жонка колькі год адна.
А цяпер — ізноў салдатка,
Хоць і кончыцца вайна.

Прыпыніліся ля дома
З нейкай шыльдай на сцяне,
І гаворыць незнаёмы:
— Можа зойдзем да мяне?

Абмяркуем па парадку,
Як жывуць у вас, і чым
Не адной, а ўсім салдаткам
Трэба нам дапамагчы. —

У прасторным кабінеце
Сеў салдат каля стала.
І пра ўсё, што ёсць на свеце,
Лёгка гутарка пайшла.

Пра зямлю, пра хлеб і школы
Доўга гутараць яны,
Пра ячэйку камсамола
У мястэчку Курганы.

Увайшла ў пакой дзяўчына,
Азірнулася наўкол,
Чай прынесла і нішчымны
Хлеб паставіла на стол.

— Калі ласка, чым багаты…—
Прапануе гаспадар
І падсоўвае салдату

Хлеб шурпаты, як сухар.

Зняў салдат мяшэчак, скатку,
Аж забыўся, што ў Крамлі,
Хлеб вымае, што салдаткі
На дарогу напяклі,

Падае суседу лусту:
— Не пагрэбуйце і вы,
Можа прыйдзецца па густу
Хлеб салдацкі, франтавы.

— Хлеб адменны, скажам прама,
Хто яго пячэ і дзе?
А салдат ніяк не ўцяміць,
З кім ён гутарку вядзе.

Развітаўшыся, гаворыць
Клапатлівы гаспадар:
— Вас чакае ў калідоры
З вашай школы камісар.

Камісар на тратуары
Дакрануўся да пляча
І спытаў:
— Ну як, таварыш,
Гасцяваў у Ільіча?

1958 г.

АГАНЁК УНАЧЫ

Ідуць дажджы і днём і ноччу,
Апалі мокрыя лісты,
Вада асенняя булькоча,
Старыя зносячы масты.

Размокла на дарозе гліна,
Канавы поўныя вады,
І у разбітых каляінах
Па трубкі грузнуць абады,

Світае днём, і днём змяркае,
Куды ні глянеш — змрок і змрок,
Нібы над Енісейскім краем
Замкнулі сонца на замок.

І ночы чорныя, як сажа,
Здаецца, бездань за сцяной.
Ніхто дарогу не пакажа,
Ніхто не пусціць на пастой.

А ты ідзеш, прамок дазвання,
Закляклі ногі, ледзь жывы.
Цябе, нібы на пакаранне,
У воласць кліча станавы.

Збіраўся дабрысці да ночы,
Ды не прайшоў і тры вярсты,
Як зніклі сцежкі ля абочын,
Як раптам выраслі кусты.

Куды ісці?
У чорным полі
Адзін блукаеш, як сляпы,
Табе шыпшыннік шчокі коле,
Малоціць дождж у тры цапы.

На паўаршына грузнуць ногі,
Чыркі размоклі у вадзе.

Ды па загаду станавога
У воласць Пронікаў ідзе.

Кляне і цемрадзь, і парадкі,
Ураднікаў, і станавых,
Што за патравы і падаткі
У воласць гоняць ледзь жывых.

Ды болей не ступіць ні кроку,
Прысеў, намацаўшы пянёк,
Зірнуў навокал:
дзесь далёка
Мільгнуў маленькі аганёк.

Жывы, трапечацца, палае,
Яго й дажджы не залілі,
Нібыта зорачка малая
Адна гарыць на ўсёй зямлі.

Рукамі расхінуўшы веццэ,
Устаў стары, прыбавіў крок,
Ідзе туды, дзе ярка свеціць
Жывы маленькі аганёк.

Канавы, зараснікі глогу
Ужо мінуў стары даўно.
Яму паказвае дарогу
Чыёсьці светлае акно.

У раму стукнуў асцярожна
І кажа:
— Госпадам прашу,
Пусціце ў хату, калі можна,
Ратуйце грэшную душу.

— Хутчэй, заходзьце, калі ласка..
Усё, усё здымайце прэч,
Чыркі сушыце,
апаяску
І світку вешайце на печ.

Сядайце, вось і чай дарэчы,
Кладзіце цукар... ну, ніштo? —
І гаспадар яму на плечы
Сваё накінуў паліто.

І чай гарачы ўнакладку
Спакойна сёрбае стары,
Вядзе размову пра падаткі
І беззямельныя двары:

— Прапала матухна-Расея,
Жабрачыць з восені сяло.
Яшчэ у нас на Енісеі
Такога зроду не было.

А гаспадар прыжмурыў вока,
Па светлай гладзіць барадзе,
Устаў, прайшоў шырокім крокам
І кажа:
— Не, не прападзе!

Мы не дазволім ёй прапасці,
І вы, і вашы землякі.
У нас такое будзе шчасце,
Настане лад у нас такі,

Што свет Расіі пазайздросціць
Унукам нашым і сынам.
Патрэбна толькі болей злосці,
І болей сілы трэба нам!

...На дзень займалася патроху
У глухой сібірскай старане.
Усім паказвала дарогу
Святло у ленінскім акне.

1960 г.

НАФТАГРАД

ПАЛАЧАНКА

Неба вясной залатое і сіняе,
Вецер пялёсткі кружыць па плошчы.
Некалі Полацкаю Ефрасінняю
Тут называлі струхлелыя мошчы.

Некалі тут гадаваліся княжычы,
Вілі паклоны сівыя манахі,
Стражнікі, рукі вяроўкамі вяжучы,
Прадзедаў нашых цягнулі на плаху.

А неба было і тады залатое,
У буйнай расе прачыналіся ранкі,
Ды плакалі горка над Палатою,
Ломячы рукі ў бядзе, палачанкі.

На Полацк ішлі чужаніцы вайною —
Крышыліся коп'і, ўзрываліся танкі,
А горад стаяў і стаіць над Дзвіною,
І песні пяюць пра яго палачанкі.

Каштаны і ліпы шумяць над бульварамі,
Да раніцы сыплецца спеў салаўіны,
Ідуць у Задзвінне шчаслівымі парамі
Насустрач світанню патомкі Скарыны.

Ступаючы мякка па стоптаным верасе,
Каханую любы заўсёды сустрэне
На вежавым кране, на сонечным беразе,
У першай, яшчэ не закончанай змене.

У вочы зірне, залатыя і сінія,
Што ззяюць, як росы ліпнёвага ранку,
І скажа: «Дзень добры табе, Ефраеінія».
«Дзень добры»,— адкажа яму палачанка.

1959 г.

УСПАМІН

Да поўначы стаіць гарачыня,
І маладзік засланы белым пылам
Палеглі травы, ім да дня
Устаць наўрад ці хопіць сілы.

Зачахла лісце у гаях,
І хвалі на Дзвіне замёрлі,
Расінка толькі ў салаўя
Ледзь чутна булькае у горле.

Трызніць самлелая зямля
Аб росах, аб дажджы і громе,
Прыслухаўшыся, як здаля
Гудзе лябёдка на пароме.

І зноў навокал цішыня,
Далёка бліскаюць зарніцы.
Табе і сёння, пэўна, сніцца
Пачатак леташняга дня.

У полі сіні-сіні лён
І ветразі сямі палатак.
Здаецца, тут дасюль відзён
Твой першы след і той пачатак

Яшчэ няходжаных дарог,
Яшчэ не зробленай работы,
Калі ў гразі спаўзалі з ног
Старыя кірзавыя боты,

Як на спіне трашчала соль,
Як завіхаліся дзяўчаты,
І першы на руцэ мазоль,
І радасць першае зарплаты.

Як часам не было папіць
Вады ў дзявочым інтэрнаце.
Ты спала, а над ложкам маці,

Здавалася, ўсю ноч не спіць

І шэпча: «Пацярпі крыху.
Я веру — зробяць без прынукі
І дом і новую страху
Твае маленечкія рукі».

Ты чуеш? — спорны дождж ідзе.
Гарачыня адразу спала,
А ты нібыта і не спала,
Ты моўчкі маці ўспамінала
І пачынала новы дзень.

1959 г.

КРАНАЎШЧЫЦА

Кранаўшчыцы Полацкага нафтабуда
Валі Забаронька

Над лесам занялося ранне
У буйных кроплях дымных рос,
А ўжо гайдаецца на кране,
Нібы струна, нацяты трос.

Ужо гукаюць: «Майна!», «Віра!» —
I лёгка, як узмах крыла,
Услед за рукою брыгадзіра
Плыве ажурная страла,

Нібыта залатую пражу
Снуюць лябёдкі угары,
I зверху кранаўшчыца кажа:
— Узыходзіць сонейка, сябры.

Сягоння дзень яшчэ прыбудзе,
А сонца вось — рукой падаць.
Яно у нас, на Нафтабудзе,
Заўсёды першай мне відаць.

Відаць, як за Дзвіной пшаніца
Нагнула долу каласы...
I за плячамі ў кранаўшчыцы
Ляжаць тугія дзве касы.

Заплеценыя, як у школе,
Істужкай белаю яны.
Ад іх, здаецца, пахне полем
I ветрам ранняе вясны.

Маленькая, нібы падлетак,
Яна глядзіць на белы свет.
I у кабіне з першых кветак
Стаўляе кожны дзень букет.

Галінкі бэзу і язміну

Прыносіць з бліжняга сяла,
Зірнеш на Валіну кабіну
І бачыш — ліпа расцвіла.

То распусціліся рамонкі,
То браткі ў росным серабры.
Цагліны, як з рабіны гронкі,
Здымаюць з крана муляры.

Глядзіць удалеч кранаўшчыца
І нават дзівіцца сама,
Што ў полі бачыць камяніцы,
Якіх яшчэ пакуль няма,

Што бачыць плошчы і бульвары,
І белы горад над ракой,
Бо ведае, што здзейсніць мары
Сваёю ўласнаю рукой.

1959 г.

ЗАРАДКА

У хлапечым інтэрнаце
Пражаць вечарам гарох.
На стале, як на парадзе,—
Масла, бульба і тварог.

Хлопцы ставяць на пліту
Смажыць бульбы тры патэльні
Пахне салам за вярсту,
А вось бульбаю не вельмі.

— Янка, падавай кефір,
Апанас, нясі аладкі,—
Кажа хлопцам брыгадзір,—
Прыступаем да зарадкі.

Сеў за стол, пакроіў хлеб,
Разлажыў усім па лусце.
— Ты, Пятро, хіба аслеп:
Рукавы ужо ў капусце.

Дзесяць хлопцаў дзесяць страў
Выстаўляюць на абрусе.
Хтосьці з іх пажартаваў:
— Я адзін за ўсіх бяруся

З'есці бульбу, і тварог,
І капусту, і аладкі.
— А скажы, без нас бы змог
Ты адзін закончыць кладку?

— Вам з вячэрай без мяне
Не управіцца ніколі:
Я ж за год на цаліне
З'еў не меней пуда солі.

— Я паверу, што з'ясі
Ты адзін не пуд, а тону.
Лепш вазьмі ды панасі
Ты за нас адзін бетону.

Хопіць лётаць па зямлі,
Замацоўвайся, як людзі.
Паспытаў бы, як жылі
Летась мы на Нафтабудзе.

А не згодзен — прабачай,
Ты між нас не знойдзеш пары.
Гатаваць бярыся чай,
Падавайся ў кашавары

Ці на пост вартаўніка
Каля нашай хлебнай краны,
А імя будаўніка
Не гнюсі, пакінь за намі.

— Зноў счапіліся яны!
Брыгадзір, канчайце сварку:
Стыне ж бульба і бліны,
Перасмажыліся скваркі...

Селі ўсе за стол яны.
Паглядзела б з боку маці,
Як вячэраюць сыны
У хлапечым інтэрнаце.

1959 г.

ПРЫГОЖЫЯ РУКІ

У час сустрэч і ў час разлукі,
Выходзячы ўдваіх на шлях,
Навошта ты хаваеш рукі
У драпінах і ў мазалях?

Заўжды шурпатыя ад тынку,
Парэпаныя ад вады,
Яны не знаюць адпачынку
У гарачыню і ў халады.

Ад цэглы і ад арматуры
Яны зрабіліся дужэй...
За сотні рук у манікюры
Такія рукі прыгажэй.

Яны трымаюць у палоне
Душу і сэрца юнака.
Не выкаўзне з такой далоні
Яго шурпатая рука.

1959 г.

СУПРАЦІЎЛЕННЕ МАТЭРЫЯЛУ

Аўтобус «Полацк — Нафтабуд»
Заўсёды поўны пасажыраў:
І муляры, і цеслі тут,
І капітаны без мундзіраў,

І маладыя лейтэнанты.
Ад службы толькі засталіся канты
І звычка добрая, старая —
Быць першым на пярэднім краі.

Ідзе аўтобус поўным ходам,
Туман курыцца на Дзвіне.
Жартуе хтось: «Замест узвода
Цяпер брыгада у мяне».

Гартаюць ля акна дзяўчаты
Падручнікі па сапрамату,
Складаныя вядуць разлікі —
Сягоння ім здаваць залікі,

І новы дом, і цэх здаваць
У лік наступнага квартала,
І кожным рухам адчуваць
Супраціўленне матэрыялу:

Бетонныя укладваць пліты
І заліваць гарачы бітум,
Вучыць механіку ўначы
І ўсё самім перамагчы.

А заўтра зноў усё пачаць,
І скрозь паспець, хоць часу мала.
Нашчадкі будуць вывучаць,
З якога вы матэрыялу.

1961 г.

БАЦЬКІ І ДЗЕЦІ

Брыгадзіру такелажнікау
Івану Міхайлавічу Чарненку.

ны дзяцей пагадавалі,
Бацькамі сталі іх сыны,
Народжаныя на Урале,
Пажэненыя ля Дзвіны.

Ужо здалёку аб нявесце
Завёў гаворку меншы сын.
Ці ж не прыйшла пара асесці,
Прайшоўшы столькі пуцявін?

Ад Кемерава да Алтая,
Ад Ішымбая да Чыты
Шумела восень залатая,
Пад ногі сцелючы лісты.

Зімой дарогі замятала
Завея белая, як дым.
А ім здавалася, што мала
Зрабіць прыйшлося маладым.

І зноў збіраліся ў дарогу,
Складалі кельмы ў рукзакі
І праз таежныя бярлогі
Ішлі, ішлі будаўнікі.

Рыпела пад рыдлёўкай гліна,
А ноч марозамі гула.
У іх маленечкага сына
Брыгада нянькаю была.

Камбінезон насіла жонка,
З кляймом казённыя пімы
І пела радасна і звонка,
Як салавей сярод зімы.

Так і дзяцей пагадавалі,
Бацькамі сталі іх сыны...

Паездзілі, павандравалі —
І вось прывал каля Дзвіны.

Зірнеш назад, а шлях кароткі.
Калі б ізноў усё прайсці:
Баракі першай пяцігодкі,
Трывогі першыя ў жыцці,

Другога не хацеў бы шчасця,
Другіх бы не шукаў дарог,
І так пачаў бы сцены класці,
І так бы любую бярог,

І так бы радавала стома,
І мары светлыя, і сны,
І стаў бы самым родным домам
Зялёны горад ля Дзвіны.

На стол парэпаныя рукі
Паклаў руплівы брыгадзір.
Пытаюцца пацiху ўнукі:
«А мы
паедзем у Сібір?»

1961 г.

ДЫСПЕТЧАР

Усыпаны зорамі вечар,
Ля клуба іграе баян.
Танцуюць усе,
                    а дыспетчар
Глядзіць на блакітны экран,

Глядзіць на сігналы на пульце,
А пальцы, нібыта на пульсе,—
Пад імі гудуць правады:
«Канчаем адкачку вады»,
«Гатова другая калона»,
«Чаму не падвозяць бетону?»

Дыспетчар хвалюецца, кліча
То Оршу, то Віцебск, то Крычаў,
А ў вокнах, нібы на экране,
Ужо занімаецца ранне.

Туман за ракою густы
Паслаўся на буйныя травы,
Грукочуць на станцыі Кеты
З цэментам і шчэбнем саставы.

«Бетон адпраўляем і трубы»,—
Пачуўся ў селектары свіст.
Дыспетчар не спіць. А ля клуба
Чакае яе баяніст.

1961 г.

ПАРТОРГ

Мікалаю Чэчату

Адзін ён не мае кароткай суботы:
Як толькі развіднее — зноў за парог.
Рыпяць па дарозе гумовыя боты —
Ідзе на работу парторг.

Ён першы садзіцца у мулкі аўтобус,
Упалі на вокны расінкі з галля.
Пад коламі, быццам раскручаны глобус,
Насустрач світанню імчыцца зямля.

То ўлева, то ўправа нахіляцца сосны,
То кружацца ў шыбах густыя гаі,
І чутна, як побач пра раннія вёсны
Пяюць нафтабудаўскія салаўі.

Парторг па характару трошачкі лірык
(Без лірыкі кожнаму цяжка пражыць),
Прарабы — рамантыкі,
а брыгадзіры
Гатовы найлепшую песню злажыць.

І вось яна, вось яна — гэтая песня:
Укладзены сцены, нібыта радкі,
Як самыя поўныя рыфмы,
на ўзлессі
І рана і ноччу звіняць цягнікі.

Падумаў парторг: каб праз дзвесце ці трыста
Гадоў зазірнуць выпадкова сюды,
Адразу пазнаў бы, што тут камуністы
Дамы будавалі, саджалі сады

І слухалі часам пагрозы і ноты,
Ды толькі адзіным жаданнем жылі —
Зрабіць як найболей патрэбнай работы,
Паспець як найболей стварыць на зямлі.

У майцы і ў форменнай шапцы танкіста
Вядзе экскаватар нядаўні маёр.
Куды ні паглядзіш,— ідуць камуністы —
Бетоншчык, маляр, трубаклад і шафёр.

А будзе патрэбна — усе гімнасцёркі
Дастануць з куфэркаў. Любою парой
Да форменных шапак чырвоныя зоркі
Прышпіляць і стануць адразу у строй.

У ботах гумовых і сіняй спяцоўцы
Для радасцей новых і новых трывог
На самай адказнай, ударнай пляцоўцы
Ад рання да ночы працуе парторг.

1961 г.

ДАЛЬНІ ПРЫПЫНАК

Пры дарозе — толькі слуп,
Бо прыпынак дальні,
Але тут, нібыта клуб,
Школа і чытальня.

Тут і песню запяюць,
Пажартуе майстра,
І пытанні задаюць
Пра Фідэля Кастра.

Тут завочнік на пяску
Піша, піша штосьці,
Тут гавораць, што з Баку
Прыязджаюць госці.

А з-за Новага Двара,
З невялічкай хмары,
Нечакана як з вядра
Цёплы дождж ударыў.

Заскакалі басанож
Хлопцы і дзяўчаты —
Спорны дождж, харошы дождж
Мые, як на свята,

Прабірае да касцей,
Хвошча, як у душы.
Мо таму у іх чысцей,
Чым у іншых, душы.

1961 г.

* * *

Яе далоні пахнуць мятай,
І спелым жытам — валасы.
Шануй, любі, але не кратай
Дзявочай чыстае красы.

І па чужой не мерай мерцы.
Такая толькі ёсць адна,
Калі ў даверлівае сэрца
Табе пастукала яна.

Яе далоні пахнуць мятай,
І ныюць ногі ад расы.
Сустрэў, кахаеш, значыць сватай,
Забудзь другія адрасы.

21. V 1960 г.

* * *

Ад сцюжы пасівелі вейкі,
І стынуць рукі ад жарствы.
Ты б іх схавала ў рукавы
Сваёй шурпатай целагрэйкі.

Табе здаецца, што не вельмі
Яшчэ лютуюць халады.
Вятры ж гудуць на ўсе лады,
І прыстае к далоні кельма.

Ты мне гаворыш з вышыні,
Што праз гадзіну кончыш змену.
Цябе я, любая, сустрэну,
Калі запаляцца агні.

А ноччу зноў гудзе завея
У нашым ціхім гарадку.
Ты змерзла?.. Я тваю руку
Сваімі вуснамі сагрэю.

Ад шчасця і ад хвалявання
На вейках знікне сівізна,
І чыстай кропляй на світанні
Да нас пастукае вясна.

1961 г.

НАСЦЯ

Ледзь не задыхаецца ад шчасця
Беленькая, як бярозка, Насця.
Вось ужо і прозвішча змяніла,
І пры людзях кажа: «Пойдзем, мілы,
Мы з табою ў Маладзёжным садзе
Побач дуб з бярозкаю пасадзім.
Хай растуць, няхай сплятаюць вецце,
Хай ніколі іх не зломіць вецер.
А калі шырэй раскінуць голле,
Будзе побач клёнік ці таполя».
І стаяць заўсёды, як пад шлюбам,
Белая бярозка разам з дубам,
Іх у спёку палівае Насця.
І расце, расце «Алея шчасця».

Нафтабуд — Мінск,
1961 г.

РАВЕСНІКІ

МАЁ ПАКАЛЕННЕ

І я у дзяцінстве не ведаў калыскі,
Не ведаў утульнае цёплае хаты,
Замест калыханкі, схіліўшыся нізка,
Спяваў у цяплушцы салдат барадаты:

«Віхуры варожыя веюць над намі»...
І ў нашай цяплушцы свісталі вятры,
Смяяліся хлопцы: «Пакончым з панамі,
Як толькі усе даядзім сухары».

І мне аддавалі шурпаты і горкі
Сухар са свайго баявога пайка,
А самі круцілі цыгаркі з махоркі
І песню зацягвалі пра Ермака.

Пасля, пасадзіўшы на мулкім калене,
Чырвонаармеец пытаўся не раз:
«Ты ведаеш, браце, а хто такі Ленін
І што ён гаворыць пра нас?»

І я, ашчаперыўшы шыю худую,
Услед паўтараю за ім:
«Мы наш, мы новы свет збудуем,
Хто быў нічым, той стане ўсім!»

Салдацкія вочы адразу цяплелі
І бачылі заўтрашні дзень прад сабой,
А побач матросы натхнёныя пелі,
Што гэта апошні, рашаючы бой.

Вось так у цяплушках, у дымных бараках
Мае аднагодкі раслі.
Не ведалі мы, што ужо аб рабфаках
Ільіч гаварыў у Крамлі,

Што ён ужо бачыў агні Днепрагэса,

Адзначыў на карце Кузбас
І марыў, што ў нетрах сібірскага лесу
Уздымецца горад для нас.

І разам з бацькамі маё пакаленне
Валіла тайгу і драбіла каменне,
Закладвала домны, капала каналы —
Лажылася позна, а рана уставала,

Жыло у палатках у сцюжы і ў буры,
Каб горад узняўся хутчэй на Амуры,
Стаяла на варце дзяржаўнай граніцы
І помніла: трэба вучыцца, вучыцца.

Трымала вінтоўку, кайло і лапату
І слухала лекцыі па сапрамату,
Ішло вечарамі ў партыйную школу
І ворагаў біла каля Халхін-Гола.

Мае пакаленне, мае аднагодкі,
Пачуўшы трывогу, надзелі пілоткі
І ў цеснай зямлянцы кляліся ўрачыста
— Лічыце
мяне
камуністам!

І кожны быў братам,
І кожны быў другам
Ля сцен Ленінграда,
У пекле над Бугам.

Куды б ні вяла нас крутая дарога,
За намі заўсёды ідзе перамога —
У льды Антарктыды, у неба прасторы,
Дзе новыя ўсходзяць савецкія зоры.

1957 г.

ПАЧАТАК ДАРОГІ

Я ў кажушку, што колісь маці
У спадчыну пакінуў дзед,
Апошні раз прайшоў па хаце
І выйшаў першы раз у свет.

Мне маці ў торбачку паклала
Ручнік, кашулю з палатна,
Скрылёк пазычанага сала
І жменьку цёплага пшана.

І павучала, як умела:
— Глядзі ж, сыночак, не зблудзі,
Калі спытаць прыйдзецца, смела
У вочы кожнаму глядзі.

І не лянуйся, не ад працы
Твой бацька жыў кароткі век.
Пачнеш вучыцца і старацца,
Глядзіш — і выйдзе чалавек.

Тут рукі матчыны худыя,
Што учарнелі ад зямлі,
Здаецца, ўпершыню за шыш
Мяне так моцна абнялі.

Так пачыналася дарога
У новы дзень, у новы свет,
Хоць я тады зусім нічога
Яшчэ не ўмеў рабіць як след.

Майго умельства і навукі
Адным пасведчаннем былі
З вясны парэпаныя рукі
І на далонях мазалі.

Былі маёй пуцёйкай мары
Пра тысячы работ і спраў.
І на паўстанку Камунары

Я ўпершыню заначаваў.

І не пытаючы парады,
Ісці далей ці можа не,
Прасіў хлапцоў, каб у брыгаду
Уключылі зранку і мяне.

Мы секлі лес, часалі шпалы,
Калолі тоўстыя камлі,
І к дваццаці гадам нямала
Ужо зрабілі на зямлі.

І грузчыкам, і лесарубам,
І грабаром быў кожны з нас.
Ад смагі трэскаліся губы,
І сівер твары сек не раз.

Так пачыналася дарога
У новы дзень, у новы свет.
Я не цураўся анічога,
Каб на зямлі пакінуць след,

Каб шпалы сто гадоў звінелі
І словы, што ў радкі ляглі,
Са мною разам не старэлі,
А каб мяне пераЖылі.

1959 г.

РАВЕСНІЦА

Ужо не лета і яшчэ не восень,
А павуцінне ў кропельках расы
Плыве, трымціць і туга заплялося
Табе у залатыя валасы.

Яшчэ цвіце і дзяцельнік і мята,
А плечы зводзіць першым халадком.
Ты помніш, як калісьці у трыццатым
Хадзілі мы з табою у райком?

З далёкай камсамольскае ячэйкі
Паслалі нас даведацца сябры,
Калі і як і на якія рэйкі
Перавядуць сялянскія двары.

А нашы сходы, першыя лікбезы,
Пытанняў і адказаў вечары,
Калі на нас дзесяткамі абрэзаў
Кулацкія глядзелі хутары.

І па сяле хадзілі пагалоскі,
Што мы нібыта дзеці сатаны.
Тады яшчэ не вельмі дружна вёскі
Ішлі на свята першай баразны.

Мы самі уставалі да світання,
Аралі межы, кулакам на зло,
Збіралі сходы, толькі пра каханне
Пагаварыць нам часу не было…

Ты ганарышся сталымі сынамі,
Ты замуж аддаеш сваіх дачок,
Але і сёння побач з ардэнамі
Ляжыць маленькі кімаўскі значок.

1958 г.

СЛЯДЫ

Памяці Н. А. Войтка.

Месячная ноч, нібы тады,
Як пасля нядоўгае разлукі
Беглі аж да самае вады
Мы з табой, пабраўшыся за рукі.

Ты пытала: «Ну, нашто, зачым
Гэтыя таемныя сустрэчы?»
Але зноў да берагу Пцічы
Мы з табой хадзілі кожны вечар.

Ты, нібы шукаючы гусей,
Берагам ішла ка мне з усмешкай,
І на дымнай чэрвеньскай расе
Засталіся толькі нашы сцежкі...

...Месячныя ночы на Пцічы
Пахнуць мёдам і мурожным сенам,
Але, даўняй сцежкай ідучы,
Я цябе ніколі не сустрэну,

Не пабачу шалік на вярбё,
Але ты — заўжды перад вачыма
Хоць і пэўна знаю, што табе
Не прыйсці ніколі з Асвенціма.

Пад вярбой ля самае вады
Двое незнаёмых абняліся,
Дзе твае маленькія сляды
На пяску вільготным засталіся.

1958 г.

БАБІНА ЛЕТА

Ты часта казала, што песенька спета,—
Вясна мінавала, а бабіна лета
Цябе замятае сухімі лістамі,
Што болей ніхто не трывожыць лістамі,
Ніхто не чакае цябе на спатканне,
Ніхто на цябе, як калісьці, не гляне.

А колісь глядзелі, а колісь чакалі,
Спачатку ля школы, пасля на вакзале.
Ты ночы не спала, лічыла мінуты,
Калі ён прыедзе дамоў з інстытута.
Да рання сядзелі у скверы, ля клуба,
І доўга смылелі гарачыя губы.

Ты шчасцю свайму пазірала у вочы,
Ты чула, як сэрца ля сэрца стукоча,
Любіла начамі пад ліўнямі мокнуць,
Хадзіць, аж пакуль салаўі не замоўкнуць,
Глядзець, як знікае каханы ў тумане,
І думаць: «А колькі гадзін да спаткання?»

Вы разам чыталі, смяяліся, пелі,
І ўсе гаварылі, што хутка вяселле.
А дна ты казала: «Ніколі не позна»,
І бегла дахаты сцяжынкаю роснай.
Цяпер ты шкадуеш, што ў майскія ночы
Залішне сумленна заплюшчвала вочы,

Што сцерлася ў памяці нейкая рыса,
Што болей нікому не скажаш: «Вярніся»,
Другога не стрэнеш, другіх не шукаеш,
Калі аднаго назаўжды пакахаеш.
Табе нічыёй не патрэбна спагады,
Што бабіна лета, што час лістападу,
Што косы завеяла першая замець,
Што нумар застаўся на целе на памяць.
А памяць, яна не старэе ніколі:
Дарога ў Майданак, і голае голле,
І сівер насустрач, і тысячы босых,

Скаваныя рукі, абрэзаны косы.

А дым, нібы хмара, вісіць над парканам
«Як хутка мяне разлучылі з каханым,
Нявестай была, а зрабілі ўдавою...»
Ды свішча бізун над тваёй галавою.
Цябе бессаромна салдаты раздзелі —
Лічылі радзімыя плямкі на целе,

Глядзелі у вочы і з нейкаю мэтай
Запісвалі доўга імя і прыкметы.
Ты тройчы ўцякала ад смерці і згубы.
Свістала завея ў жалобныя трубы,
Як здані, стаялі сівыя фальваркі,
І рвалі дзявочае цела аўчаркі.
Цябе на світанні вялі ў крэматорый,
Апошняя хмарка плыла над табою...
Ды раптам аднекуль чырвоныя зоры
Уляцелі, як іскры гарачага бою.
Чырвоныя зоры, знаёмыя твары,
Знаёмыя вочы глядзелі з-пад каскі,
Засмяглыя губы шапталі: «Таварыш»
І падалі слёзы ад братняе ласкі.

Чамусьці сягоння ты ўспомніла гэта —
У час лістападу, у бабіна лета.
Не ведаеш ты і паверыць не хочаш,
Што вернуцца зноў салаўіныя ночы,
Што позні́м каханнем зардзеюцца шчокі,
Калі ты пачуеш знаёмыя крокі.

Каханне ніколі само не знікае,
Каханы заўсёды цябе адшукае.
Ты чуеш, ты чуеш — асенняю ноччу
Ляцяць самалёты і поезд грукоча,
У дзверы твае асцярожна, нясмела
Пастукае любы, крыху пасівелы.

Ты скажаш, што песня яшчэ не прапета,
Што сёння вясна, а не бабіна лета.
Ялта, 1958 г.

ВЕЧНЫ САЛДАТ

Тут цішыня.
Пад хвояю пахілай
Стаіць без каскі
Бронзавы салдат,
Як вартавы,
                        над брацкаю магілай.
Яго дажджы сякуць
І хвошча град.
Зімою снег лажыцца на пагоны,
А ён глядзіць на простыя імёны,
Нібы вядзе паверку,
Ці Ў нарад
Гатоў паслаць таварышаў па роце,
Ці затрубіць пад'ём, як прыйдзе час.
Ён тут стаіць не па сваёй ахвоце.
Яго ніхто не зволіць у запас.
Яго сябры, як ён,
Навек салдаты,
На іх магілах —
                        прозвішчы
                        і даты.

Апошнюю дату паставіла куля...
А недзе пад Каневам плача матуля,
Суседскага сына убачыць здалёку,
І здасца, што гэта яе яснавокі,
Што вечарам прыйдзе, пастукае ў раму
І скажа пацíху: «Прачніцеся, мама».
Цыгарку закурыць, адмовіцца есці
І будзе да рання ўздыхаць аб нявесце.

Хоць маці не верыць, а часам чакае,
Напэўна, ўжо матчына доля такая:
Сыноў гадаваць, выпраўляць у дарогу.
Пачуць, што нявестка ідзе за другога,
Насіць пачастункі маленькаму ўнучку,
Вадзіць, як ягонага бацьку за ручку
Калісьці вадзіла з сабою у поле
І зычыла самую лепшую долю,

І здымак паказваць на белай сцяне
Таго, што застаўся навек на вайне,
Таго, хто не прыйдзе у матчыну хату,
Чый вырасце сын, не пабачыўшы таты.

Растуць непрыкметна салдацкія дзеці.
Ім хопіць работы на кашай планеце,
Ім хопіць зямлі і блакітнага неба,
Крынічнай вады і духмянага хлеба.
Для шчасця растуць і мужнеюць яны,
Каб болей ніколі не ведаць вайны,
Каб болей не плакалі маці і ўдовы,
Каб іх не сівелі дачасна галовы,
Каб мір, што крывёю бацькі здабылі,
Ніхто не парушыў на нашай зямлі,
Каб слухалі дзеці, як песню, як казку,
Пра подзвіг салдата, што, скінуўшы каску,
Нязменна стаіць вартавым на пагосце
У грознай красе баявой маладосці.

1957 г.

МАЦІ ПРАВАФЛАНГОВАГА

Жанчыну ў старамодным плацці
Праз доўгі клубны калідор,
Пад руку ўзяўшы, нібы маці,
На сцэну вёў сівы маёр.

І без каманды, без загаду
Казах, літовец і грузін,—
Плячо к плячу, салдат к салдату,'
Усе ўзняліся як адзін.

Жанчына хустку развязала
І, глянуўшы на ўсе бакі,
На прывітанне адказала:
— Дзень добры, родныя сынкі!

Здалося ёй, што, зняўшы каскі,
Абтросшы горкі пыл вайны,
Па воінскаму абавязку
Сюды сабраліся яны.

І кожны ёй напомніў сына,
Таго, што пісем больш не шле,
Што ў сорак трэцім на хвіліну
Прылёг з гранатай на скале,

А ўстаў праз тры гады з граніту
На скрыжаванні дзвюх дарог.
Шумела ядранае жыта,
А ён не чуў і чуць не мог.

І не сказала больш ні слова
Жанчына, ўспомніўшы сынка,
Што стаў навек правафланговым
Байцом гвардзейскага палка.

1959 г.

ЖАДАННЕ

Ці пахаваў ты блізкага калі,
Ці ўмееш кулаком заціснуць спазмы плачу,
Калі расце грудок сырой зямлі
Над тым, каго ніколі больш не ўбачыш?

Я пахаваў сто тысяч сваякоў —
Братоў, сясцёр, дзяцей і пабрацімаў
На скрыжаваннях сальскіх бальшакоў,
Над Нёманам і у цяснінах Крыма.

Я пахаваў бацькоў і мацярок.
На іх магілах расцвітае рута.
Крывёю быў адзначан кожны крок
Ад Брэста да апошняга салюта.

Калі цяпер дзяўчаты запяюць
І загудзе паводка на прадвесні,
Перад вачыма твары паўстаюць
Тых, што сваёй не даспявалі песні.

Мы помнім іх жывыя галасы,
Усмешкі і задумлівыя вочы,
Хоць і не ўсіх знаходзім адрасы
Каля дарог і лугавых абочын.

Іх дзеці і унукі падраслі,
У іх такія ж вочы і усмешкі,
Яны ступаюць смела па зямлі,
Свае пратоптваючы сцежкі,

І ціха шэпчуць першае «люблю»
Дужэюць, распраўляюць крыллі
І любяць тое неба, і зямлю,
І тыя песні, што бацькі любілі

1960 г.

ПАВОДКА

Учора ноччу хрусткі іней
Яшчэ лажыўся на лугі,
А сёння у празрыстай сіні
Крутыя тонуць берагі.

І толькі макаўкі парэчак
Тырчаць з імклівае вады.
Разводдзе самых ціхіх рэчак
Зрывае з берагу плыты,

Шпурляе тоўстыя бярвенні
На ледарэзы і быкі,
Галіны, трэскі і карэнні
Нясе у розныя бакі.

І сцежар леташні на мелі
Тырчыць, як мачта карабля.
Набракла гаркаватым хмелем
За дзень адталая зямля.

Мы зноў, як у юнацтве, марым,
І я паказваю табе
Дажджынку першую на твары
І першы коцік на вярбе.

Нас і узрост не перайначыў,
За рукі ўзяўшыся, праз сад,
Па лужах, каб ніхто не бачыў,
Бяжым, як дваццаць год назад.

1959 г.

ПРЫЗНАННЕ

Ты ходзіш мяне у дарогу праводзіць,
На месяц, на тыдзень, на некалькі дзён.
Стаіш і глядзіш, як цягнік адыходзіць
І ў змроку знікае апошні вагон.

А потым па плошчах і вуліцах гулкіх
Ідзеш, не сустрэўшы нікога нідзе,
І толькі чуваць, як у вузкіх завулках,
Нібыта у трубах, завея гудзе,

Грыміць у дарожныя знакі да рання
І голыя ліпы хістае і гне.
Ты, пэўна, сумуеш пасля развітання
І з гэтай хвіліны чакаеш мяне.

Пытаеш, чаму мне з табой не сядзіцца,
Чаму, завітаўшы на некалькі дзён,
Я зноў ад'язджаю з утульнай сталіцы
У нейкі глухі і далёкі раён.

Чаму я хаджу пехатой у завею,
Чаму не такі, як мужы у людзей.
Ты думаеш,— я ад вандровак сівею,
А я адчуваю, што стаў маладзей.

Я чую, як пахне смалова е вецце,
Як стукае дзяцел па звонкай сасне,
Я чую начамі, як студзеньскі вецер
То вые, то снегам шуміць па сцяне.

Я невад на бераг цягну з рыбакамі,
Я з імі начую на Куршскай касе,—
Мне хочацца толькі сваімі рукамі
Адчуць асалоду і цяжкасці ўсе,

У ядраным жыце сустрэць агранома,
Блукаць да світання па мокрай траве,
Стаяць пад дажджом на дняпроўскім

пароме,
Пачуць, як дзяўчаты пяюць на жніве,

І думаць з усімі аб сонцы і хлебе,
І самую лепшую песню злажыць.
Калі ты камусьці хоць крышку патрэбен,
Дык хочацца доўга і радасна жыць.

Я новых вандровак маршрут і кірунак
На карце, прыехаўшы, зноў правяду,
Вясёлку табе прывязу ў падарунак
І ў светлыя косы твае запляту.

Ялта, 1958 г.

ПОЎДЗЕНЬ

СЕВАСТОПАЛЬ

Я тут дагэтуль не бываў ніколі,
Я не ступаў на гулкую панель
У горадзе, што стаў, як на прыколе
Вялікі акіянскі карабель.

Яго калыша шторм і лёгкі вецер
Ля самай чарнаморскае вады.
Але ніхто не чуў, што ёсць на свеце
Падобныя на гэты гарады.

Я узышоў на бераг, шапку зняўшы,
Нібы пераступіўшы праз вякі,
Равеснікам, сябрам і продкам нашым
На ўсе чатыры кланяўся бакі.

Світала на Малахавым кургане,
У бераг ледзьве стукаўся прыбой,
На крылах чаек зіхацела ранне,
А мне здалося, не сціхае бой.

Здавалася, што ў полымі і дыме
Яшчэ стаіць да гэтае пары
На ратным полі адмірал Нахімаў
І камсамолец на Сапун-гары,

Стаіць, шынель накінуўшы напашкі,
І прагна пазірае з-пад рукі,
Як навылёт прабітыя дзяльняшкі
Прыкладамі прыкрылі маракі.

Здавалася, узяўшы з толам ношку,
Пад кулямі, па пнях, па лебядзе,
Даўно знаёмы чарнаморац Кошка
Маіх сяброў на подзвігі вядзе.

Здавалася, што ў ранішнім тумане

Не ветразі байдарак праплылі,
А Шмідт вядзе пад сцягамі паўстання
З «Ачакавым» у мора караблі...

На курганах да самай Балаклавы,
Не згодныя ніколі паміраць,
Адлітыя не з бронзы, а са славы,
Героі Севастопаля стаяць.

Стаяць танкісты, лётчыкі, сапёры
І ў пехацінскіх ботах маракі,
Каб Ленін, углядаючыся ў мора,
Стаяў на гэтым беразе вякі.

Я думаў — пачынаецца світанне,
У горад славы трапіўшы да дня,
А гэта на Малахавым кургане
Гарыць паходня вечнага агня.

Ялта, 1958 г.

ГОРНАЯ ДАРОГА

Аўтобус нырае то з хмары, то ў хмару,
То ў пырскі вясёлак, то ў лівень і гром,
Мінае Ай-Петры, мінае Байдары,
Ляціць і пятляе над безданню стром.

Маўклівыя сосны стаяць на каменні
Ад нізу да самай вяршыні гары.
І як іх трымаюць на скалах карэнні?
І як іх не зваляць у бездань вятры?

Круты паварот, і насустрач — трохтонка
Мільгнула у шыбах, і зноў — паварот.
Успомняцца кожнаму дзеці і жонка
На гэтай пятлі ля Байдарскіх варот.

Над самаю кручай віецца дарога,
І мы на шафера глядзім, як на бога.

Ялта, 1958 г.

ГЛЕДЗЯЧЫ Ў МОРА

Ракоча прыбой і не ведае зморы,
Грукоча у бераг з зары да зары.
І веюць салёнымі пырскамі з мора,
І чаек прыносяць на бераг вятры.

Глыбокае мора, і ясныя высі,
І воблакі ў небе, і ўсплёскі вады
Насустрач плывуць,
Даплылі, абняліся,
І сонца з-за хмар выплывае туды,

Дзе неба над морам глыбейшае стала,
А мору дало чысціню і блакіт,
Дзе ветру насустрач праз штормы і шквалы
Спакойна лінкоры вядуць маракі.

Плывуць маракі, каб іскрыліся хвалі,
Каб ціхі прыбой калыхаў невады,
Каб з воблака зноў караблі выплывалі
І сонца ўставала з марское вады,

Каб скрозь і ў асеннія цёмныя ночы
Нідзе не пагаслі ў партах маякі...
На сэрцы спакойна, і свецяцца вочы
На вахце заўсёды стаяць маракі.

1956 г.

* * *

Прощай, свободная стихия.
А. Пушкін

Я Чорнае мора зялёным назваў бы,
Як толькі заціхнуць і бура і шторм.
Сюды мяне змалку і клікаў і вабіў
Бязмежны, жывы і нястрымны прастор.

Далёкія чайкі мяне прывіталі,
Спыніла на беразе мора мяне,
Дзе хвалі бягуць, уздымаюцца хвалі
І б'юцца, як біліся, пэўна, даўней,

Калі развітацца з марскою стыхіяй
Прыходзіў паэт да крутых берагоў...
Хвалюецца мора, і стогне, і вые,
Нібыта шукае і кліча яго.

1956 г.

САМШЫТ

На галышах, ля стромкай кручы,
Расце самшыт з каравым суччам.
Зялёны мох звісае з веццяя,
Бо сонца толькі часам свеціць
І зноў хаваецца за горы.
А ён без скаргаў і дакораў
Расце у засені халоднай
На глебе цвёрдай, але роднай.
Граніт і голае каменне
Свідруюць тонкія карэнні,
Шукаючы жывой крыніцы,
Каб чыстае вады напіцца.
Каб перад бураю не гнуцца,
Самшыту трэба дацягнуцца
Да самай стромкае вяршыні,
Дзе столькі сонца, столькі сіні.
Ён на скале расце вякамі,
І сам — нібыта горны камень.

1956 г.

АРЛЫ

Сышліся горы ушчыльную
Каля замшэлае скалы,
І, як дазорныя, пільнуюць
Спакой магутныя арлы —

Плывуць шырокімі кругамі
У сіні сонечны прастор,
Пад імі чыстымі снягамі
Гарацць хрыбты Каўказскіх гор,

А хмары паплывуць над імі,
Віхор сагне вярхі чынар,—
Здаецца, крыламі тугімі
Маланку выкрасаюць з хмар.

Арлы з маланкай, як блізняты,
Пад чорнай хмарай зіхацяць.
І ў першы вылет арляняты
Услед за імі паляцяць.

1956 г.

* * *

Адсюль да вяршыні Эльбруса
Здаецца, рукою падаць…
Наўкола альпійскім абрусам
Раскінулася сенажаць.

А ўнізе — замшэлыя скалы,
А ўнізе туман і імгла.
На нашую сцежку упала
Пяро маладога арла.

Пад намі Каўказскія горы.
Над безданню хочацца стаць
Каб самыя буйныя зоры
Сваёю рукою дастаць.

1961 г.

АФРАДЗІТА

Начамі быццам калыханку
Пяе пад вокнамі прыбой.
І на вільготны бераг зранку
Я ўслед выходжу за табой.

Здаецца, сонечныя рысы
Цябе саткалі на вадзе,
І ціха шэпчуць кіпарысы,
Тваёй зайздросцячы хадзе.

Ступаеш басанож на пліты,
А ім цяпер зайздрошчу я,
Бо не іначай — Афрадзіта
Тваё сапраўднае імя.

17. X 1961 г.

ЛЕРМАНТАЎ

Вось тыя сцежкі, бездані і кручы,
І так шуміць, як некалі, рака,
Калі спяшаўся малады паручнік
На ціхі схіл сівога Машука.

Смугой, нібыта буркаю, Бештау
Укрыў крутыя схілы і хрыбты,
Схіліліся алешыны і травы,
Ды толькі б'юць аб камень капыты.

Спяшаецца паручнік, а у сэрцы —
Туга, і боль, і новыя радкі...
Не, ён яшчэ не думае аб смерці,
Яшчэ маўчаць халодныя куркі.

Яшчэ глядзяць наўкола прагна вочы
На горы, на вішнёвыя сады...
Яшчэ далёка да бясконцай ночы,
Яшчэ рука сціскае павады.

Спяшаецца...
Калі б тады дарогі
Дазналіся, куды яны вядуць,
Яны б каню пятлёй скруцілі ногі,
Яны б назад паспелі павярнуць.

Калі б тады даведаліся горы,
Якое хутка напаткае гора,
Якога людзі страцяць песняра,
Між ім і смерцю вырасла б гара.

Каб ведала казачка, што з вадою
Ішла насустрач па тугім пяску,
Што гэты вечар кончыцца бядою,
Яна б каня спыніла на скаку.

А што далей?
Напэўна ўсім вядома:
Ля Машука, загорнуты ў шынель,

Ляжаў паэт пад ліўнем і пад громам,
І што забойства звалася «дуэль».

Яму не трэба гучных захапленняў,
Ні абеліскаў, ні прыгожых слоў,
Бо з кожным новым пакаленнем
Ён нараджаецца ізноў,

Ізноў жыве, пакутуе, смяецца,
Кахае, ненавідзіць, кліча нас,
Над ім ужо не мае ўлады час —
Жывы заўжды з жывымі застаецца.

Кіславодск,
28. IV— 3. V 1961 г.

МАЛАДОЕ ВІНО

Пасохлі да восені грады,
Намокла ад поту спіна —
Настала пара вінаграду,
Пара маладога віна.

Пульсуе у скручаных жылах
Лазы вінаграднай даўно,
Нібы першабытная сіла,
Заўжды маладое віно.

У кожнай задымленай гронцы
Гатункаў усіх і парод
Злучыла паўднёвае сонца
Дажджынкі і сотавы мёд.

У белых касынках дзяўчаты
Паўнюткія носяць кашы
І песняй і спелым мускатам
Частуюць усіх ад душы.

Паклічуць на першую спробу
Свайго маладога віна
У госці к сабе вінаробы
І просяць, каб выпіў да дна.

Я шчасця жадаю і сілы,
Віно маладое п'ючы,
Дзяўчыне, што гронкі насіла,
Хлапцу, што кляпаў абручы,

Што клёпкі часаў да змяркання,
Што ставіў дубовае дно,
Жадаю, каб вечна у чане
Было маладое віно.

1960 г.

ТВОЙ ГОЛАС

Тут сонца і ружы у скверы,
Тут спеюць інжыр і хурма,
І цяжка адразу паверыць,
Што недзе ў Сібіры — зіма,

Што хмары, звісаючы нізка,
Дарогі вадой залілі,
Што восень у нас і над Мінскам
Ляцяць і ляцяць жураўлі,

Што голыя мокнуць асіны,
Што з клёнаў апалі лісты,
Ад іх, як ад лапак гусіных,
Наўкол засталіся сляды.

Мне так закарцела дадому,
Пакуль не мінуў лістапад.
І раптам знаёмы-знаёмы
Твой голас паклікаў назад.

Хоць ты гаварыла, што рана
Вяртацца, што варта пажыць...
Я чуў, што дрыжыць не мембрана,
А сэрца і голас дрыжыць.

Здалося, нібы ўвачавідку
Мы побач з табою стаім
І провада тонкую нітку
Сагрэлі дыханнем сваім.

Здалося, крануліся скроняў
Гарачыя вусны твае,
Расцвіў вінаград на адхоне
І сонца над намі ўстае.

Бо шчасце не ведае меры,
А шчасця без веры няма.
Няхай жа у нашыя дзверы

Ні разу не грукне зіма.

І раптам, не скончыўшы сказа,
Ты змоўкла: хвіліны прайшлі…
І зноў над хрыбтамі Каўказа
Ляцяць і ляцяць жураўлі.

Ялта, 1959 г.

НАД СІВАШОМ

Мы з добрым другам — латышом,
Часопісы гартаем.
Пілот сказаў:
— Над Сівашом
Мы зараз пралятаем.

Унізе сцелецца туман,
Як шэрыя папахі:
Здаецца, сотні партызан
Ідуць уброд па пахі,

Паўзуць, пакінуўшы акоп,
Смыляць рубцы на целе,
Каб за Сіваш і Перакоп
Спакойна мы ляцелі.

Унізе — горы і лясы
Затканы срэбнай пражай,
І толькі кропелькі расы
Дрыжаць на фюзеляжы.

І месяц да крыла прымёрз
Асколкам сіняй крыгі,
І самалёт яго давёз
Да старажытнай Рыгі.

1959 г.

ПАТРЭБЕН ЧАЛАВЕКУ ЧАЛАВЕК

АЙЧЫНА

Твайго цяпла, твайго святла і хлеба,
І шчырасці на кожнага стае.
І я шчаслівы, што пад родным небам
Прайшлі гады юнацкія мае,

Што ты люляла, што казала казкі,
Што за руку ў дарогу павяла,
Што мне свае і клопаты, і ласку,
І шчодрасць, і суровасць аддала.

Ты гадавала, ты давала сілу,
Ад гора берагла сваіх сыноў.
А ў дні вайны над кожнаю магілай
Схілялася, але ішла ізноў.

Праз гора, праз пажары і пакуты
Ты нас вяла на справядлівы бой.
І як нам ні даводзілася крута,
Але былі заўсёды мы з табой.

Была ты і ласкавай і суровай,
І клопаты у нас былі адны.
Калі ты часам і нахмурыш бровы,
На маці не пакрыўдзяцца сыны.

Табе, Айчына, ў будні і у святы,
У дні трывог і ў шчасныя гады
Усё аддаём, чым кожны з нас багаты,
Каб харашэла і дужэла ты.

1956 г.

НА ТАЕЖНАЙ ДАРОЗЕ

Вецер вые ў заломах рудое кугі,
Завіруха шляхі замятае дазвання.
Па дарогах блакітнай сібірскай тайгі
Ледзьве чутна рыпяць адзінокія сані.

Ад сяла да сяла каля сутак язды —
Ні жывое душы, толькі вецер калматы
Замятае ля самай дарогі сляды,
Што на поўдзень прабіў адзінокі сахаты.

Не змаўкаюць, гудуць пры дарозе слупы,
Вецер белую пражу снуе на сумёце.
Завіруха лютуе. Глядзіш, як сляпы,
І здаецца, на конях прымерзлі аброці.

Завіруха лютуе, мяце і мяце —
Закавала асіны у белыя латы.
Але ў змроку начы на трыццатай вярсце
Мільгануў аганёк невялічкае хаты.

Над высокім сумётам пакатай страхі
Нахілілася голае шэрае веццe,
І у морак бязлюднай сцюдзёнай тайгі
Два акенцы да самае раніцы свецяць.

Увайшоў, а ў хаціне нікога нідзе,
Толькі ў печы агеньчык яшчэ дагарае;
На услоне карэц у крынічнай вадзе,
Соль у шклянцы і свежага хлеба акраец

На шырокім і чыстым піхтовым стале,
На паліцы газеты за першае снежня.
Нехта печ напаліў і паехаў далей,
І знікае у замеці снежнай.

Нехта хлеба пакінуў і трэсак насек,
Запаліў каганец, каб у змроку не збіўся
Незнаемы, ды блізкі яму чалавек,
Што за ноч перамёрз і ў дарозе змарыўся.

Вось і я, абагрэўшыся, дровы прынёс,
Хлеб пакінуў, крыху пастаяў ля парога.
Завіруха змаўкае, не страшны мароз,
І ніякая болей не зморыць дарога.

1956 г.

МАЛЯР

Цвітуць да замаразкаў астры.
На ціхі сонечны бульвар
У крэйдзе, вапне, алебастры
Выходзіць з вёдрамі маляр.

За ім па вуліцах пасёлка
Ляціць празрысты лёгкі пух,
Усімі фарбамі вясёлкі
Яго распісаны фартух.

Сярод асенняй пазалоты
Высокіх клёнаў і дубоў
Узняўся дом яго работы,
Адменны ад усіх дамоў.

Яшчэ пусты — ані фіранкі
Няма ні ўнізе, ні ўгары.
Сюды, напэўна, заўтра зранку
Пачнуць з'язджацца жыхары.

Нарваў маляр бярэма кветак,
Прынёс, паставіў за акном.
Здалося, што цяпло і лета
Прыйшло адразу ў новы дом.

1956 г.

НАРОДНАЯ НАСТАЎНІЦА

Дакошаны лугі, адшапацела жыта,
На сцежкі падаюць пажоўклыя лісты,
Пра што ты думаеш і марыш, раскажы ты,
Куды ідзеш, каго шукаеш ты?

Ці мо сяброў сваіх успамінаеш
І думаеш, што тут зусім адна?
Чаму начамі роснымі блукаеш,
Чаму не спіш да самага відна?

Усе заснуць, а ты святла не гасіш,
У шыбу стукае асенні матылёк,
Ты доўга думаеш, якім у першым класе
Твой будзе першы у жыцці урок,

Якім святлом, якім гарачым словам
Дарогу к сэрцу кожнаму знайсці,
Каб гэтым хлапчукам белагаловым
Патрэбнай быць заўсёды у жыцці,

Каб кожны стаў і мужны ł шчаслівы,
Каб з імі ты шчаслівая была...
За вокнамі шумяць у садзе слівы,
І месяц стаў над стрэхамі сяла.

А раніцаю ясна сонца свеціць,
Сланечнікі даспелі на градзе,
І ціха шэпчуць за парканам дзеці:
«Вунь новая настаўніца ідзе».

Настаўніца! А ці даўно самую
Вяла у школу маці за руку?
Яна і сёння па табе сумуе
У ціхім прыдняпроўскім гарадку,

Яна штодня лістоў тваіх чакае
І журыцца: «Ну, як яна адна?»
Але цябе, як маці, сустракае

Ласкавая лясная старана —

Шумлівыя бары, рачныя кручы
І белыя лілеі на вадзе,
І хлапчукі бягуць табе насустрач
І соты раз гавораць: «Добры дзень!»

Ты узышла на ганак новай школы,
Ты гэтым дзецям блізкая, свая,
І ўжо сябе не лічыш навасёлам,
Бо тут твой дом і тут твая сям'я.

Тут будзе радасць, тут і шчасце будзе,
Здабытае у працы, ў барацьбе,
І назавуць тады з пашанай людзі
Народнаю настаўніцай цябе.

1957 г.

КРЫНІЦА

Бруіцца каля берагу крыніца
То ціха, то звініць на ўсе лады,
І смагай змораны сюды ідзе напіцца
Празрыстае сцюдзёнае вады.

А снег над белым полем заіскрыцца,
У студзені ударацць халады —
Булькоча нестрыманая крыніца
Струменямі празрыстае вады.

Ні спёка, ні мароз, ні навальніцы
Бяздоннай не трывожаць глыбіні,
Ніхто не зможа вычарпаць крыніцы,
А ёй самой ніколі не спыніцца:

Яна ж народу нашаму зрадні.
Новасібірская вобласць,

с. Біаза, 1955 г.

ПЛЫНЬ

Вецер насустрач, насустрач імклівая плынь.
Хлопец у чоўне, смуглявы і рослы,
Прагна глядзіць і плыве ўдалячынь —
Вёслы рыпяць, выгінаюцца вёслы.

Сонца насустрач і сіні прастор,
Сіні прастор у вясёлкавай браме.
Хлопец плыве і плыве за сябрамі —
Вёслы, як дужыя крылы, прасцёр.

У далячынь, што расчынена насцеж,
Голасам сэрца і ўласнай крыві
Кліча цябе неспакойнае шчасце,
Толькі хутчэй да яго даплыві.

Шчасце у кожнай тваёй перамозе,
Шчасце — адолець і вецер і град,
Шчасце — нідзе не спыняцца ў дарозе,
Спынішся — плынню адгоніць назад.

с. Біаза, 1955 г.

ДАКОР САБЕ

Жыццё даецца толькі раз,
А я, бывае, марна трачу
І сілы лепшыя, і час
І не лічу за недастачу
Усё, што сёння разгубіў,
Усё, што мог, а не зрабіў
І што, магчыма, заўтра страчу.
Бо што прайшло, таго не вернеш,
Не скажаш часу: «Пачакай».
Тым часам нехта сее зерні,
А нехта на пярэдні край
Ідзе няходжанаю сцежкай,
У штармавую ноч не спіць,
На новай трасе ставіць вешкі,
Каб стэп вадою напаіць.
І не адкладвае нічога,
Нічога ён не праміне
І недзе, змораны дарогай,
Касцёр распаліць і засне.
Няхай блішчаць ад поту твары,
Хай плечы муляе рукзак —
Шчаслівы той, хто змалку марыў,
Што жыць патрэбна толькі так,
Каб быць заўсёды у дарозе,
Прайсці, дзе следу не было,
Каб у надзённай нашай прозе
Здабыць паэзіі святло.
Каб, узышоўшы на вышыні,
Руку таварышу падаць
І побач стаць на той вяршыні,
Адкуль наступны дзень відаць.
Каб зазірнуць у тыя далі,
Куды нам суджана дайсці,
І, не спыняючыся, далей
Дарогу пэўную знайсці,
Спазнаць цану любой хвіліны
І кожным крокам даражыць:
Шукаць, знаходзіць, быць няспынным,
Не проста існаваць, а жыць. *Абхазія, 1956 г.*

ДОБРЫ ДЗЕНЬ

Я ўсё спазнаў: і радасці, і гора,
Я з сотні рэк пакаштаваў вады,
І ноч у ноч мне сніўся родны горад,
Не даючы спакою ўсе гады.

Ён клікаў, уставаў цудоўнай явай,
Далёкі, але блізкі мне такі.
На ўсіх шляхах, за кожнай пераправай
Яго успаміналі землякі.

Я пехатой Еўропу перамераў.
І вось іду між пасталелых дрэў
І нечакана у асеннім скверы
Найлепшага знаёмага сустрэў.

І прыгадаў пра першае спатканне,
Калі яго чароўная рука
Вяла мяне, малога хлапчука,
З жалейкаю па дзедаўскім кургане.

І прывяла ў такі дзівосны свет.
А праз гады па бальшаках Палесся
Ішоў з кійком няўрымслівы паэт
Да першых камунараў на Арэсе.

Вось ён стаіць, над ім звісае вецце,
Шуміць праспект, гамоніць людны сквер,
І ён, здаецца, зараз усміхнецца
І прачытае самы лепшы верш.

Над ім яшчэ і лісце не апала,
Асмужыў шчокі сонечны прамень.
Маўчыць, маўчыць, задумаўся Купала.
Я шапку зняў, сказаўшы: «Добры дзень!»

с. Біаза, 1955 г.

ПЕСНЯ БУДЗЕ ЖЫЦЬ

Памяці Якуба Коласа

Сягоння журацца бары на Беларусі,
Прыбіты сцежкі кроплямі расы,
Замоўкла песня на шырокім лузе,
І падаюць на пожню каласы.

Над Нёманам схіліліся рабіны,
Маўчаць над Сожам пушчы і сады.
Мой родны кут, якога сына,
Якога друга страціў ты!

Ён у цябе вучыўся песням.
Шукаў дарог і шлях знайшоў.
Да зор Крамля з глушы Палесся
З табою разам ён ішоў.

Цвітуць палі у кроплях буйных рос,
Шумяць бары, а сэрца плача ўголас.
Мой родны кут, упаў буйнейшы колас,
Што на тваёй зямлі узрос.

Ён не паспеў аб нашым слаўным часе
Усяго сказаць, усіх паэм злажыць.
Пайшоў пясняр, а песня засталася,
Памёр паэт, а песня будзе жыць.

1956 г.

УРАЛЬСКАЯ РАБІНА

Ідзе цягнік Масква — Пекін.
І каля кожнага вакзала
Сузор'і восеньскіх рабін
Гараць рубінамі Урала.

Плывуць за вокнамі бары,
Мільгаюць бездані і кручы,
Стаяць рабіны на гары,
Нібы нявесты ў дзень заручын,

І ў завадзь ціхае ракі
Губляюць звонкія каралі.
Такіх бароў, рабін такіх
Няма нідзе, як на Урале.

А дзе умеюць так спяваць —
Гарэзна, ласкава і шчыра?
У песнях тых душа чуваць
Шырокай Волгі і Сібіры.

Ідзе цягнік паміж бароў,
Шугае восень залатая.
І песня дарагіх сяброў
Гучыць да самага Кітая.

1956 г.

БЕЛЫЯ ЛІПЫ

Горад цудоўны юнацтва шайго
Кветкамі скверы усыпаў,
І на праспектах і плошчах яго —
Белыя, белыя ліпы.

Белыя ліпы здалёку прыйшлі,
Іх напаілі жывыя крыніцы
Водарам нашае шчодрай зямлі.
Голле раскінулі і зацвілі
Белыя ліпы сталіцы.

Тут прызначае юнацтва сустрэчы,
Марацъ пра заўтрашні дзень юнакі.
Белыя ліпы каханым на плечы
Сыплюць і сыплюць з пялёсткаў вянкі.

Модна сплятуцца гарачыя рукі
Шчырых і самых шчаслівых людзей,
Так, каб ніколі не ведаць разлукі,
Так, каб любіць, як не любяць нідзе,

Так, каб сагрэтыя дружбай далоні
Нават гады астудзіць не змаглі б,
Так, каб і ў старасці белыя скроні
Часам нагадвалі замеці ліп.

с. Біаза, 1955 г.

НОЧ НАД МІНСКАМ

Ясныя, зорныя ночы над Мінскам.
Што ж ты блукаеш адзін уначы?
Чуеш, спявае каханая блізка,
Мабыць, насустрач табе ідучы.

Сад закіпае ружоваю пенай,
Зоры плывуць у вясновай вадзе.
І па завулку, закончыўшы змену,
Тая, што сэрца трывожыць, ідзе.

Ціха ідзе і кагосьці шукае,
Кліча і, мабыць, яму аднаму
Песню ад шчырага сэрца спявае,
Толькі не ведае добра, каму.

Лёгкі туман праплывае над Мінскам,
Быццам пялёсткамі сыплюць сады.
Ты не хвалюйся — каханая блізка,
Хутка яе напаткаеш і ты.

1956 г.

ПЕСНЯ

Яна зусім з другімі не такая —
Прыпыніць кожнага, без жарту не міне,
Ды раптам чырванее і змаўкае,
Угледзеўшы на вуліцы мяне.

І я маўчу, хаваючы усмешку,
І смеласці, прызнацца, нестае,
А вечарам ізноў прыводзіць сцежка
Да хаты невялічкае яе.

Зачыненыя шчыльна аканіцы,
Паволі расцвітаюць на сцяне.
Яна заснула, ёй, напэўна, сніцца...
Ёй, мабыць, сніцца тое, што і мне...

Лугі у квецені, і росная дарога,
І неба сіняе, і сінія ільны —
На нашай сцежцы не відаць нікога,
Здаецца, ў цэлым свеце мы адны.

Ды не адны. Выходзяць на змярканні
У поле пары, ходзяць і маўчаць,
Адвагі не хапае закаханым
Аб самым запаветным расказаць.

Разыдземся, і песня узаўецца,
Што нам здаўна спакою не дае,
І зноў мая каханая смяецца,
Пра што маўчым, аб тым яна пяе.

1956 г.

КОСЫ

Я часта глядзеў на цябе пры сустрэчы,
На вочы і бровы дзівоснай красы,
І падалі, быццам прамені, на плечы
Твае дзве касы.

Здавалася, я сустракаўся з табою,
Чытаючы Пушкіна ў даўнія дні.
І косы былі, як надзейная зброя
Тваёй чысціні.

Здавалася ты гераіняю казкі,
Здавалася ціхаю песняй заўжды,
І я забываўся пра ўсе абавязкі,
Як толькі сустрэнешся ты.

Ты мне уяўлялася то Бандароўнай,
То даўняй сяброўкай юнацтва майго,
Зусім незнаёмай і самаю кроўнай,
Ды я не паспеў зразумець аднаго,

Што толькі здавалася так. А сягоння
Сустрэў і не ведаю — ты ці не ты.
Зірнуў і жахнуўся: на лоб і на скроні
Звісалі рудыя хвасты.

Калматая, быццам экранная дзіва,
Што кажа замест прывітання: «Салют».
Даўно рэкламуе усюды крыкліва
Такіх Галівуд.

І робіцца крыўдна, і робіцца шкода,
Што нехта цябе прыгажуняй заве,
Што чорнаю воспай уелася мода,
Што косы раслі не на той галаве.

1960 г.

ДРУЖЫННІЦЫ

(Жарт)

Расінкі дрыжаць на ажыне,
І падаюць зоры ў раку.
Чацвёра сур'ёзных дружынніц
Па ціхім ідуць гарадку.

Прыбраныя, быццам на свята,
У пышных каронах валос,
Сур'ёзныя, ходзяць дзяўчаты
І шчасцем свіцяцца наскрозь.

Выходзяць на ціхую Прыпяць,
І вецер ляціць наўздагон.
Зірнеш і адважышся выпіць,
Каб трапіць да іх у палон.

ШЧЫРАСЦЬ

З гадамі мой не прытупіўся зрок,
І вастрыні пачуццяў я не трачу:
Твой кожны рух, твой кожны крок,
І радасць, і тугу навылет бачу.

Перада мной душою не крыві,
Здавацца не імкніся самай лепшай
І як мяне пяшчотна ні заві,
Я не паверу, нават і аслепшы,
У шчырасць і праўдзівасць пачуцця,
У чысціню імкненняў і намераў,
Во на парозе сталага жыцця
Я мала бачыў, а табе паверыў.
Паверыў, што са мною ўсе гады,
Куды ні кіне лес, заўсёды будзеш разам
Але шкада, што я не змог тады
Адрозніць шчырых ад прыгожых сказаў
Але, як май на змену йдзе зіме,
На змену гору надыходзіць шчасце,
І я, жыццё пазнаўшы, зразумеў —
Цяжэй устаць бывае, чым упасці.
Во сам знячэўку ледзьве не упаў,
Ды нечакана каля самай стромы
Руку ў бядзе мне моцную падаў
І шчыра усміхнуўся незнаёмы.
Дык што ты мне цяпер ні гавары,
Больш не крануць ні лаекі, ні дакоры,
Во добра ведаю, што шчырыя сябры
Аднолькавыя ў радасці і ў горы.

1956 г.

ЖОНКА

Калісьці самаю прыгожай
З усіх дзяўчат яна была,
І ты за ёю вечар кожны
Хадзіў па вуліцах сяла.

Здавалася, у цэлым свеце
Такіх яшчэ не сустракаў,
І у пралескавым букеце
Ты ёй запіскі пасылаў.

Чакаў яе і спадзяваўся,
Здалёк у вокны паглядаў,
На роўным месцы спатыкаўся
І песні пра яе складаў.

Спяваў аб харастве дзявочым,
А ў змроку восеньскіх начэй
Табе яе свяцілі вочы,
Што прыгажэй за ўсіх вачэй.

Яна цябе назвала любым,
І у апошні мірны год
Яе ты песціў і галубіў
І піў гарачых вуснаў мёд.

Яна ў паход цябе збірала,
Як толькі грымнула вайна,
Яна касіла, жыта жала,
Лісты табе на фронт пісала,

Табой жыла, цябе чакала,
І дачакалася яна.

Прыйшоў дамоў.
У кожнай хаце
Ты быў для ўсіх жаданы госць —
Знайшоў сяброў, ды хутка страціў
Сваю былую маладосць.

І песень не складаеш болей,
Знаходзіш сотні розных спраў
І топчаш тыя кветкі ў полі,
Што калісь для яе збіраў.

І у асенні змрочны вечар
Яна дамоў ідзе адна,
Во ты забыў пра ўсе сустрэчы,
Бо стала жонкаю яна.

1955—1956 гг.

* * *

В. М.

Я цябе прыгадаў
Басаногаю, шустраю, тонкай.
Пад нагамі рассыпала
Раніца зерні расы,
І тады, у далёкія тыя часы,
Я цябе уяўляў
Залатою сасонкай,
І здавалася, будзеш такою заўжды —
Маладою, іскрыстаю, крышачку колкай.
Ды хіба ж загадаеш,
Каб вечна квітнелі сады
І у небе ніколі не гаслі вясёлкі?
Ды хіба ж загадаеш каму,
Каб гады
Над табою і мною улады не мелі,
Каб спынілася плынь веснавое вады,
Каб да старасці скроні у нас не сівелі?
Пасівелі, а сэрца не хоча старэць —
Мабыць, вызнана мала і зроблена мала.
Мы гарэлі ў агні, але нам не згарэць,
Навальніца прайшла, але нас не зламала.
Ты заўсёды была клапатліваю жонкай,
Ты суровай была міласэрнай сястрой.
Я цябе і цяпер уяўляю сасонкай,
Што яшчэ палымнее вячэрняй зарой.

1956 г.

МЛЕЧНЫ ШЛЯХ

У зорным небе — Млечны Шлях.
Пад ім ляцяць у вырай гусі,
І мне здаецца, кожных птах
Крычыць: «Вясной дамоў вярнуся
Ляцяць у вырай жураўлі,
Ляцяць буслы у зорным небе,
А вось да роднае зямлі
І Млечны Шлях ім не патрэбен.

1957 г.

* * *

Вось і зіма,
А мроіцца, што лета
Прыйшло у цвеце ліп
І грэчка расцвіла.
Здаецца мне —
Выходжу росным следам
У паплавы зарэчнага сяла.
А за акном лютуе завіруха
І на сумёт накручвае сумёт,
На шыбах снег ляжыць іскрыстым пухам,
А ў хаце пахне грэчкай чысты мёд.

1957 г.

* * *

Не пойдзем сёння ні ў кіно, ні ў госці —
Такая ноч, такая ў небе сінь!
І уздыхаць, каханая, пакінь,
Што больш ужо не вернеш маладосці.

А лепш паходзім па старым бульвары,
Дзе да вясны не падмятаюць снег,
Дзе толькі ходзяць закаханых пары,
Нібы у казцы ці ў дзівосным сне.

У іх марозам пабяліла скроні,
А ў нас — даўно завеялі гады.
Дык пойдзем, любая.
Няхай і сёння
Сябе адчуе кожны маладым.

Не будзем больш з табою уздыхаць.
Зірні, як ноч дарогі снегам мосціць.
Патрэбна так да старасці кахаць,
Як некалі кахалі ў маладосці.

1956 г.

ПЕРШАЯ ПЕСНЯ

Адаму Русаку

Я не апошні і не першы
Складаў крадком калісьці вершы.
Дазнаўся нехта, стаў строіць кпіны.
Я чырванеў, казаў: «Пакіну»,
Казаў: «Не буду». А праз гадзіну,
Узяўшы кошык, блукаў па лесе,
Шукаў арэхі, шукаў маліну,
Але знаходзіў радкі для песні.
Знайшоўшы слова, баяўся страціць,
Нёс асцярожна, нібы расінку.
Зірнуўшы ў кошык, казала маці:
«Ты, мабыць, збіўся з дарогі, сынку.
Вунь колькі ягад прыносяць людзі.
З цябе ж, як бачу, дабра не будзе.
Ну, хоць бы меншым, хоць бы для смеху
Прынёс ці ягад, ці тых арэхаў».

Я кожным ранкам хадзіў далёка
Па росных сцежках у чарналессе —
Шукаў арэхаў, спяваў, галёкаў,
І раптам выйшла такая песня,
Што сам здзівіўся, пачуўшы рэха
Канца той песні. А дзесь дзяўчаты,
Што абіралі з кустоў арэхі,
Ужо спявалі яе пачатак.
Я чуў, як песня ішла паволі
Праз нашу вёску, паўз нашу хату.
Па пералесках, па жытнім полі
Яе панеслі у свет дзяўчаты.
Ляцелі гусі далёка ў вырай,
Вятры маліну даўно абтрэслі,
А вечарамі спявалі шчыра
У кожнай хаце ўсё тую ж песню.
Яна хадзіла ў лугах зарэчных,
Па вечарынках, па сенажацях,
Яе ў доўгі зімовы вечар
Спявала разам са мною маці.
1957 г.

МАМА

Калі пушок прабіўся над губою
І ў сны прыйшло дзявочае імя,
Я ні аб чым не раіўся з табою,
Матуля адзінокая мая.

Мне сорамна здавалася часамі
Сярод хлапцоў — цыбатых забіяк —
Назваць цябе, як у маленстве, «мама»,
Таму часцей не называў ніяк.

А вечарамі, слова не сказаўшы,
Ішоў блукаць каля чужых варот
І пазіраў, як у акенцы нашым
Мігаў у лямпе да світання кнот.

Не спала ты асеннімі начамі,
Хоць падала ад зморы галава,
Глядзела ў змрок вільготнымі вачамі,
Прывычная да гора удава.

Ты прала кужаль, ты капала гліну,
А ў час жніва зусім не чула ног,
Ды гаварыла ласкава пра сына:
«Хай падрасце, няхай паспіць сынок».

І зноў сама збіралася па дровы,
А ў валасах гусцела сівізна —
«Хоць бы сказаў ён ласкавае слова,
Хоць бы, як колісь, мамаю назваў».

...Прайшлі гады. Мы пасівелі самі,
І, мабыць, крыўдна мне не аднаму,
Што гэтае святое слова «мама»
Цяпер сказаць ужо няма каму.

1957 г.

ЗМЕНА

Сонца заходзіць за лесам стракатым,
Выйшаў з раз'езда апошні цягнік.
Роснаю сцежкай з утульнае хаты
Ціха на поле ідзе вартаўнік.

...Недзе баян даспяваў пра каханне,
Змоўклі дзяўчаты, патухлі агні.
Вёска заснула. Адзін да світання
Ходзіць і ходзіць стары вартаўнік.

Двое прайшлі і застылі на мосце,
Месяц за хмару схаваўся і знік.
Зорныя ночы сваёй маладосці
Прыпамінае стары вартаўнік.

Вось і світае. Сягоння на полі
Будзе гарачы і радасны дзень.
І вартавому на змену паволі
Роснаю сцежкаю сонца ідзе.

1956 г.

ЧАКАННЕ

Над Іртышом гудзе завея,
Шляхі і сцежкі замяла,
І пасмы белыя, як змеі,
Паўзуць па вуліцах сяла.

Растуць калматыя сумёты,
Прысады гнуцца да зямлі.
За тыдзень нават самалёты
Даставіць пошту не змаглі.

Мароз усё яшчэ лютуе,
Да клямкі прыстае рука,
А каляндар нібы жартуе,
Што ўжо канец сакавіка,

Што недзе вербы ў завушніцах
Стаяць па плечы у вадзе.
Вясна мне толькі часта сніцца,
Але чамусьці не ідзе.

Маўчыш і ты каторы тыдзень,
Хоць напісала б слова ты.
Калі вясна не хутка прыйдзе,
Хоць бы прыйшлі твае лісты.

1958 г.

МОЙ ЧЫТАЧ

Не помню я, даўно ці не,
Сябрамі мы такімі сталі.
Мяне з табою на вайне
Адны дарогі пабраталі.

Мы па адной паўзлі раллі,
Аднымі грэліся кастрамі
І пераможцамі прайшлі
Над аркай Брандэнбургскай брамы.

Мы разам разбіралі друз,
У новым доме клалі печы —
Усіх турбот вялікі груз
Лажыўчя нам з табой на плечы.

З табой хаджу я кожны дзень
І кожны дзень вяду гаворку,
Плыву па нёманскай вадзе,
Куру бабруйскую махорку;

Жыву з табою, мой чытач:
Хаджу ў кіно, дзяцей гадую,
Ад цеснаты і ад нястач
І я ніколі не бядую.

Са мной ты, мой чытач, заўжды.
І ў цішыню майго пакоя
Апоўначы прыходзіш ты,
Каб не даваць і тут спакою.

Я чую голас твой і смех,
Гляджу, як лёгка колеш камень,
Як раніцой ідзеш у цэх,
Як ты купляеш кветкі маме.

Ты мне спакою не дасі,
Я гэта ведаю і рады,
Калі мне скажаш: «Не хлусі,

Свае складаючы балады»,

Калі ты кажаш: «Адтачы
Радкі і рыфмы, як са сталі,
Каб іх любілі чытачы,
Каб іх сябры тваe чыталі».

З табой рвануліся ў пакой
Вятры. Пад імі сосны гнуцца,
І ад стала да іх рукой,
Здаецца, можна дацягнуцца...

Запахла вільгаццю бароў —
Знікае столь, знікаюць сцены,
Са свістам напаўняе кроў
Мае артэрыі і вены.

Таму цябе я палюбіў,
Мой лепшы друг, мой сябра першы.
Калі б са мною ты не быў,
Дык не было б і гэтых вершаў.

Ялта, 1959 г.

ПЕРАМОГА

Цяжэй за ўсё сябе перамагчы,
Стаць над сабой бязлітасным суддзёю
Судзіць удзень, уранні і ўначы
Свае імкненні і свае настроі.

Жаданне лёгкай славы засудзі
На вечнае выгнанне і пакуты,
Няхай ніхто з дакорам не глядзіць,
Што замінаеш у жыцці яму ты.

Для зайздрасці палёгкі не прасі,
Сваёй віной не вінаваць другога
І сам сабе ніколі не схлусі,—
Нялёгкай гэта будзе перамога.

Другіх не папракай і не вучы,
А паспрабуй сябе перамагчы.

1959 г.

* * *

Здравствуй, племя младое,
Незнакомое.
А. Пушкін

Рамонкавым пылам і пахамі жыта
Авеялі горад начныя вятры.
Здаецца, і чвэртка яшчэ не пражыта
Таго, што мінула да гэтай пары.

Іду па праспекце, па бруку Нямігі
Туды, дзе студэнцкі гудзіць інтэрнат.
І нас тут чакалі канспекты і кнігі,
А мы на прыпынку чакалі дзяўчат,

Смуглявых і тонкіх, нібы чарацінкі,
З брывамі, як пара разгорнутых крыл.
Праходзіла ноч, і трамвай на прыпынкі
Прыносіў расу і рамонкавы пыл.

Нас клікала лета на дымныя сцежкі,
Дзе наша дзяцінства прайшло басанож,
Дзе першае гора было, і усмешкі,
І буйныя слёзы, як чэрвеньскі дождж...

Часамі заныюць суставы і косці
Ад сотні хвароб і ад тысячы страт,
А я па дарогах сваёй маладосці
Заўжды вечарамі іду ў інтэрнат.

Мне ўслед углядаюцца ясныя вочы
З адчыненых вокан і вузкіх двароў.
У спрэчках хлапцоў і у песнях дзявочых
Мне чуецца голас далёкіх сяброў,

Хоць я ім чужы і зусім незнаёмы,
Прыблудны дзівак і няпрошаны госць,
Хаджу вечарамі ля гэтага дома,
Каб збоку зірнуць на сваю маладосць,

Рамонкавым пылам і жытам даспелым
Павеюць на горад начныя вятры...
Я ведаю: буду і я пасівелы
І толькі ніколі не буду стары.

1959 г.

ХВАЛЯВАННЕ

Урачу Я.У. Нейфаху

Мяне хвалюе квецень мая
І радуе дзявочы смех,
Хоць я заўжды адпачываю,
Калі іду на свой паверх.

Мне раіць доктар не стамляцца,
Пасаду лёгкую знайсці,
Забараняе хвалявацца
І працаваць пасля шасці.

Я п'ю мікстуру, ем таблеткі
І па усходцах не бягу,
Але ні восенню, ні ўлетку
Не хвалявацца не магу.

Хвалюе гул пракатных станаў,
Хвалюе ў полі сіні лён,
Хвалююць лічбы новых планаў,
Што сталі явай нашых дзён.

Мяне хвалюе новы скверык,
Што зашумеў на пустыры,
Хвалююць негры дзвюх Амерык
І пакістанскія сябры.

Мяне турбуе, што ў суседа
Яшчэ ўсяго адзін пакой,
Што хтосьці грошы на «Пабеду»
Сабраў нячыстаю рукой.

Мяне хвалюе — дзесьці ў багне
Загразлі ноччу цягачы.
Мяне туды заўсёды цягне,
Дзе я магу дапамагчы,

Дзе трэба адшукаць дарогу,

Пракласці новую шашу...
Лепш быць сляпым або бязногім,
Чым мець халодную душу.

Мой добры ўрач, адну папраўку
Я ўношу ў ісціну тваю,
Хоць сэрца просіцца ў адстаўку,
А я адстаўкі не даю.

І не прашу ў цябе спагады,—
Хоць кожны дзень мяне калі,
Але пакінь за мной пасаду —
Быць Чалавекам на зямлі.

1959 г.

ПАТРЭБЕН ЧАЛАВЕКУ ЧАЛАВЕК

Заўжды хто-небудзь некага чакае,
Заўжды хто-небудзь некага шукае —
Патрэбен чалавеку чалавек,
Што прыйдзе у бядзе на дапамогу,
Што пракладзе надзейную дарогу
Над кручамі і над вірамі рэк,

Што стане часткай сэрца і сумлення,
Што прыйдзе, як высокае натхненне,
І цеплыню і ласку прынясе.
І я яму аддам усё дазвання:
Агонь душы, любоў, і хваляванне,
І радасці, і клопаты усе.

Хай свята дружбы лепшым будзе святам,
Хай векам дружбы наш завецца век,
Хай другу друг заўсёды будзе братам
І другам — чалавеку чалавек.

Ялта, 1959 г.

НЁМАН І ВІСЛА

Ізноў над ракой занялася зара,
Шэпчуцца хвалі ў тумане —
Нёман і Вісла, як брат і сястра,
Лесам бягуць на спатканне.

Нёман і Вісла, як брат і сястра,
Коцяцца борам і лугам,
І плытагоны пяюць ля кастра
Песню пра блізкага друга.

Сонца ўстае над вялікай ракой,
Буйныя росы апалі.
Шэпчуць і шэпчуць пра Віслы спакой
Нёмана чыстыя хвалі.

1956 г.

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, ЛІТВА!

Дзень добры, Літва залатая,
У чырвані твой далягляд,
Цвітуць верасы,
                    замятае
Сцяжынкі твае лістапад.

Маўкліва дубы на узмежках
Пад восеньскім сонцам стаяць…
У цёплых сяброўскіх усмешках
І ласка, і шчырасць відаць.

Асенняе сонца шугае,
Ад яблыкаў гнуцца сады.
Дзень добры, сястра дарагая,
Дзень добры, сябры і браты.

Дзень добры, гасцінныя вёскі,
І пушчы, і Нёман сівы.
Лісты з беларускай бярозкі
Ляцяць над палямі Літвы.

Дзень добры, шырокія нівы,
Дзень добры, балтыйскі прыбой!
Руку дай, мой сябра шчаслівы,
На вечную дружбу з табой.

1958 г.

КАЛІ ЛАСКА

Пачынаецца Нёман
З уздзенскіх празрыстых крыніц,
Пачынаецца песня
З гарачага сэрца.
То спачатку яна,
Як ручай, зазвініць,
То, як Нёман увесну,
Яна разальецца.

Пачынаецца дружба
У шчырай бяседзе заўжды,
А гартуюць яе
Непагоды, дажджы, навальніцы,
Каб мацнела яна,
Каб ішла праз гады,
Каб заўсёды была
Жыватворчай крыніцай.

Мы даўно загаілі
Усе пісягі
Ад варожых атак,
Ад свінцовага граду,
Каб заўсёды, як сонца,
Гарэлі сцягі
На гары Гедыміна
І Доме ураду,

Каб ніколі ніхто
Не хіліў галавы
У трывозе, у роспачы,
Горы і ў скрусе,
Каб злівалася
Вольная дайна Літвы
З неўміручаю песняй
Маёй Беларусі,

Каб зліваліся рэкі,
Дужэлі сады,

Каб ніколі не вялі
Вясновыя краскі.
Нашы сэрцы для дружбы
Адкрыты заўжды,
Нашы дзверы адкрыты сябрам,
Калі ласка!

1958 г.

КАЛЯ КРЫНІЦЫ ХАРАСТВА

У ліпеньскай красе Друскінінкай
Стаіць над нёманскаю кручай.
Мне раілі: «Крыніцу адшукай
Жывой вады, празрыстай і гаючай».

І доўга я шукаў тае вады,
Што ад хваробы кожнаму паможа„
Што нават сівы стане маладым,
А малады — і дужым, і прыгожым.

І я хацеў крыху памаладзець,
Напіўшыся вады, як сырадою,
І думаў, што сцяжынка прывядзе
Мяне к таму людскому вадапою,

Дзе у чарзе чакаюць хараства,
І дужасці, і сілы чалавечай,
Дзе робіцца яснейшай галава
І маладзеюць згорбленыя плечы.

Шуміць лістамі старасвецкі парк,
Схіліўся лебедзь над вадой фантана.
Курортніцы двухмесячны загар
Паказваюць умела і старанна.

І толькі на узгорку, ля варот,
Дзе кветак і курортніц небагата,
Стаіць адна, ужо каторы год,
Маленькая дзяўчынка з аўтаматам.

Адкінуў пругкі вецер валасы,
На сонцы вылінялі бровы.
І я ніколі гэтакай красы
Не бачыў, светлай і суровай,

Не сустракаў такое чысціні,
І хараства, і шчырасці дзявочай,
Хоць і здаецца — тысячам зрадні

Яе прыжмураныя вочы.

Параіў мне літовец малады:
«Гаючую крыніцу не шукай ты...»
І хараство адчуў я сапраўды
Ля помніка Марытэ Мельнікайтэ.

1958 г.

НЕРЫС

Лісты ападаюць, а верас
Цвіце і шуміць каля ног.
Імкнецца празрыстая Нерыс,
Шукаючы новых дарог.

Падмыла карэнні і гліну,
Плюскоча ў пажоўклай траве,
Здаецца, што ключ жураўліны
Па хвалях за хмару плыве.

І сіняе, сіняе неба,
І сосны, і сонца — ў вадзе...
Ляціць і на ўспенены грэбень
Бярозавы ліст упадзе.

Да стромкае кручы дзяўчынка
З вяслом па сцяжынцы ідзе,
Чырвоны каснік і касынка
Мігаюць у чыстай вадзе.

Сукенка, як ветразь, бялее,
Лісты ападаюць наўкол...
Дзяўчынка плыве — і лілеі
Збірае ў шырокі прыпол.

Звязаўшы лілеі і верас
Сваім каснікам у букет,
Дзяўчынка любімае Нерыс
Аздобіць маленькі партрэт.

У словах яна не умее
Яшчэ усяго расказаць,
А скора сябры Саламеяй
Пачнуць і яе называць.

1958 г.

ЖНІВЕНЬ

Адшумелі ліпеньскія ліўні,
Навальніцы ў полі адгулі.
Толькі ледзьве чутна, як у жніўні
Стукаюць зярняты па зямлі.

Шапаціць сухімі каласамі
Сонечны празрысты летні дзень,
І ляжыць з калючымі вусамі
На загонах ядраны ячмень.

Пахне хмелем і дарожным пылам,
Пахне цёплай вільгаццю раллі,
Бусляняты ўжо спрабуюць крылы,
Што у іх за лета адраслі.

Выбіраюць зорную дарогу
Да чужой далёкае зямлі,
І, нібыта чуючы трывогу,
З крыкам пралятаюць жураўлі.

А мяне заўсёды цешыць восень,
Радуе грыбоў і яблык пах,
І тугое спелае калоссе,
І абед у полі на снапах,

Вабяць ледзь прыкметныя сцяжынкі,
Радуюць жытнёвыя вянкі,
Што плятуць заўсёды на дажынкі
Самыя дасціпныя жанкі.

Хай іржэўнік пасівеў на ніве,
Верасень стаіць каля двара —
У маім жыцці пачаўся жнівень —
Самая багатая пара.

1959

ПЛАТЫ

Ці раз у змроку я і ты
Ілбамі біліся ў платы?
Сярод гаёў і росных траў
Плот нечакана вырастаў —
Бетон, жалеза, быццам дот,
І на слупах калючы дрот.
Платы вакол садоў і дач,
Навокал паркаў, хоць ты плач!
Куды ні глянь — платы, платы
З прантоў, з бетоннае пліты,
З цалёвак, а на іх цвікі
Глядзяць у неба, як штыкі.
За плотам — кветкі і вішняк,
Звон ланцугоў і брэх сабак.
За плотам — скверык і гарод.
І нават на магіле плот.
Калі б сабраць усе платы,
Праз акіян ляглі б масты,
А з цэглы выраслі б дамы
Ад Камянца да Калымы.
І наш стаіць за плотам дом,
Ды прасла мы здалі на лом,
І кожны ходзіць напрасткі,
Хоць і злуюцца дзівакі,
Што столькі год, нібы краты,
На свет глядзелі праз платы.
Цяпер вясновыя вятры
Ляцяць у нашыя двары,
І сонца свеціць у акно,
І стала нам далей відно,
Праспект бліжэй на паўвярсты.
Каму ж патрэбныя платы?

20—22. XII 1962 г.

НЯМА ЧАСУ

І я аб смерці часам думаю,
Хоць і не хочу паміраць.
З мяне рабіць не варта мумію,
Не варта дужа дакараць.
У крывадушшы ці ў няшчырасці
Мяне мой друг не папракне,
А скажа: «Не паспеўшы вырасці,
Зваліў работу на мяне».
Дык вось таму цяпер да ночы я
За трох адзін усё варочаю,
Каб, ворагам усім на зло,
Памерці часу не было.

1960 г.

ЗМЕСТ

Вера
Каляндар
Зялёная кніга
Дубовы ліст
Начлег
Першае каханне
*** Усё ў тваёй душы
Зайздрасць
*** Жыццё часамі мачахай было
Вера
*** Мы ўсё пазналі і прайшлі
Словы
Былыя хлапчукі
*** Нельга ні забыцца, ні адкласці
*** Ты, мабыць, добра ведаеш сама...
Бяссмерце
*** Баліць душа за кожнага калеку
Ноч на плошчы Перамогі
Палескія рэкі
Яшчэ ўсе трывогі не прайшлі
Я думаю аб шчасці
Рабінавая ноч .
Рэчанька
Зіма
Ласіны след
Спакуса
Бяссонніца
Натхненне
Паверка
Табе зайздросціць
Блізкія зоры
Трывога

Цішыня
Летуценнік
Сны
Дзяцінства
Юнацтва
Першы палёт
Сталасць
Маскоўскі час
Вышыня

Імя ў сэрцы
Дзень нараджэння
На Волзе .
Салдацкі хлеб .
Аганёк уначы .

Нафтаград
Палачанка
Успамін
Кранаўшчыца
Зарадка
Прыгожыя рукі
Супраціўленне матэрыялу
Бацькі і дзеці
Дыспетчар .
Парторг
Дальні прыпынак
*** Яе далоні пахнуць мятай.
*** Ад сцюжы пасівелі вейкі
Насця

Равеснікі
Маё пакаленне
Пачатак дарогі
Равесніца
Сляды
Бабіна лета
Вечны салдат
Маці правафлангowага
Жаданне
Паводка
Прызнанне

Поўдзень
Севастопаль
Горная дарога .
Гледзячы ў мора .
*** Я Чорнае мора. зялёным назваў бы..
Самшыт
Арлы
*** Адсюль да вяршыні Эльбруса
Афрадзіта
Лермантаў
Маладое віно
Твой голас

Над Сівашом

Патрэбен чалавеку чалавек
Айчына
На таежнай дарозе
Маляр
Народная настаўніца
Крыніца
Плынь
Дакор сабе
Добры дзень
Песня будзе жыць
Уральская рабіна
Белыя ліпы
Ноч над Мінскам
Песня
Косы
Дружынніцы
Шчырасць
Жонка
*** Я цябе прыгадаў.
Млечны Шлях
*** Вось і зіма…
*** Не пойдзем сёння…
Першая песня
Мама
Змена
Чаканне
Мой чытач
Перамога
*** Рамонкавым пылам і пахамі
Хваляванне
Патрэбен чалавеку чалавек .
Нёман і Вісла
Дзень добры, Літва!
Калі ласка
Каля крыніцы хараства
Нерыс
Жнівень
Платы
Няма часу

Грахоўскі Сяргей

Табе зайздросціць сонца. Вершы. Мінск. Дзяржвыд БССР, 1963.

На белорусском языке

Сергей Иванович Граховский

ТЕБЕ ЗАВИДУЕТ СОЛНЦЕ

Государственное издательство БССР Минск 1963

Рэдактар Хв. Жычка
Мастакі М. Мовчан і І. Немагай
Мастацкі рэдактар Л. Прагін
Тэхнічны рэдактар В. Варэнікава
Карэктар М. Аўрамава

АТ 06680. Здадзена ў набор 10/1 1963 г. Падп. да друку 11/Ш 1963 г. Тыраж 3000 экз. Фармат 84Х108 1/64. Фіз. друк. арк. 3,75. Ум. друк. арк. 6,15. Уч.-выд. арк. 5,26+1 вкл. Зак. 1496. Цана 39 кап.

Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа Галоўвыдата Міністэрства культуры БССР, Мінск, Чырвоная, 23.